

2. udgave

SIGTEDE OG DOMFÆLDTE UDVIKLINGSHÆMMEDE UNDER KOMMUNALT TILSYN

– en håndbog om lovregler og
pædagogiske udfordringer

Sigtede og domfældte udviklingshæmmede under kommunalt tilsyn – en håndbog om lovregler og pædagogiske udfordringer

NDU

Netværket vedrørende Domfældte Udviklingshæmmede

www.ndu.dk

Indtil 31. januar 2011:

Ergtoften 5

8260 Viby

Tlf: 87 28 81 00

NDU er overgået til Servicestyrelsen 01. januar 2011.

Servicestyrelsen

Edisonsvej 18, 1.

5000 Odense C

Tlf: 72 42 37 00

info@servicestyrelsen.dk

2. udgave, december 2010

ISBN 978-87-993505-1-3

Grafisk tilrettelæggelse: Pia Jensen, WDC

Tryk: Scanprint as

Oplag: 3500

Fotos: Jonna Fuglsang Keldsen, omslagets indersider og side 2-3

Scanpix, omslag, side 4-5, 6-7 og 50-51

Håndbogen kan findes på www.ndu.dk, hvor den løbende vil blive opdateret, hvis der kommer ændringer i regelgrundlaget, nye domstyper o.l.

Håndbogen er udleveret gratis til sociale myndigheder og boformer og andre med interesse for området.

Håndbogen kan bestilles gratis via www.ndu.dk.

SIGTEDE OG DOMFÆLDTE UDVIKLINGSHÆMMEDE UNDER KOMMUNALT TILSYN

– en håndbog om lovregler og
pædagogiske udfordringer

FORORD

Håndbogen om sigtede og domfældte udviklingshæmmede under kommunalt tilsyn er skrevet til ansatte ved de sociale myndigheder og boformer samt aktivitetstilbud, som arbejder med målgruppen. Første udgave af håndbogen udkom i november 2009 og i løbet af månederne herefter blev der fra NDU's sekretariat udleveret 3000 eksemplarer af bogen.

Som første udgave samler og kommenterer også version 2 de vigtigste lovregler (gældende pr. 1. december 2010) og giver desuden eksempler på, hvordan personalet kan håndtere nogle af de udfordringer, som følger af lovreglerne.

Formålet med håndbogen har været at lave en let tilgængelig og længe ventet samlende beskrivelse af de love og regelsæt, som regulerer indsatsen over for denne gruppe af lovovertrædere. Det gælder især straffelovens, retsplejelovens og servicelovens bestemmelser. Håndbogen giver også anvisninger på, hvordan man kan tackle nogle af de pædagogiske udfordringer, som er konsekvens af dette forskelligartede regelgrundlag.

I denne anden udgave er indholdet opdateret med nye lovbestemmelser og bekendtgørelser. Nogle problemstillinger, som blev skitseret i første udgave, er stadig uløste og her afventes ministerielle vejledninger og ændringer i lovreglerne. Alligevel er det vores erfaring, at håndbogen kan gøre nytte og imødekomme noget af det store behov, mange fagfolk har i det daglige arbejde med målgruppen.

Den juridiske del af håndbogen er udarbejdet af to medlemmer af NDU's tværfaglige videnssteam, jurist Merete Keis Schrøder, Region Sjælland, og jurist Susanne Baymler Bonde, Aalborg Kommune. De har begge arbejdet med juraen inden for dette område i knap 15 år. Lovbestemmelser mv. er udvalgt som de pt. mest relevante på baggrund af de spørgsmål, de to jurister har fået fra kommunale sagsbehandlere og pædagogisk personale i sociale boformer.

Eksemplerne på, hvordan man i praksis kan eller skal forholde sig til nogle af udfordringerne og problemerne, er konstruerede, men baserede på interviews, NDU lavede med en række regionale og kommunale boformer i foråret 2009.

Afslutningsvist rummer håndbogen en oversigt over regelgrundlaget, en liste med litteratur, en gennemgang af begrebet udviklingshæmning og nogle fiktive beskrivelser af en række domfældte udviklingshæmmede.

Håndbogen kan findes på www.ndu.dk, hvor den løbende vil blive opdateret, hvis der kommer ændringer i regelgrundlaget, nye domstyper og lignende.

NDU er nedlagt som selvstændig enhed i december 2010 og arbejdet videreføres i Videnscenter for Handicap og Socialpsykiatri under Servicestyrelsen.

På NDU's vegne

Elisabeth Bakkensen

Forstander på botilbuddet Hedegaard,
Skjern

Dorrit Brandt

Konsulent i Handicap,
Region Hovedstaden

Anders G. Christensen

Afdelingsleder på Østruplund,
Region Syddanmark

Heines Marker

Afdelingsleder på Nørholm Kollegiet,
Region Midtjylland

Maja Bisgaard Olesen

Studertermedhjælper i NDU,
Region Midtjylland

Lars Sandberg

Seniorkonsulent i NDU,
Region Midtjylland

Henriette Stevnhøj

Kommunikationsmedarbejder i NDU,
Region Midtjylland

Susanne Baymler Bonde

Jurist i Ældre- og Handicapforvaltningen,
Aalborg Kommune

Anna Lise Bredahl

Centerleder på Fuglekær Udviklingscenter,
Vejle Kommune

Charlotte Grønhøj

Afdelingsleder på Fuglekær Udviklingscenter,
Vejle Kommune

Bodil Nissen

Kontorchef
Esbjerg Kommune

Klavs Persson

Forstander på Sødisebakke,
Region Nordjylland

Merete Keis Schrøder

Jurist på socialområdet,
Region Sjælland

INDHOLD

LOVGIVNINGEN	7
Hvilke tilsynsregler er gældende?	8
Det kriminalpræventive tilsyn	8
Formålet med det kriminalpræventive tilsyn i forhold til sigtede og domfældte udviklingshæmmede over 18 år	10
Hvem har ansvaret for det kriminalpræventive tilsyn med sigtede og domfældte udviklingshæmmede?	10
Hvordan organiserer handlekommunen sit kriminalpræventive tilsyn?	11
Hvor længe varer den kriminalpræventive tilsynsforpligtigelse?	12
Hvilke beføjelser har det kriminalpræventive tilsyn?	13
Hvad omhandler det kriminalpræventive tilsyn nærmere?	13
Delegation af tilsyn	14
Kommunerne har modtagepligten	16
Hvad indebærer modtagepligten?	17
Typer af foranstaltningsdomme	19
Foranstaltningsdommenes længstetid	22
Domsændring	23
Ændringer af anbringelsesdomme med rettens bestemmelse om udvisning	24
Bistandsværger	24
Udgangsbestemmelser	27
Kriminalitet begået i tilsynsperioden	32
Politianmeldelser	32
Varetægtssurrogat og mentalobservation	34
Strafferetten og serviceloven om socialpædagogisk behandlingsarbejde	39
Sikrede boformer	42
Samråd og andre ikke lovfastsatte fælleskommunale samarbejdsfora vedrørende sigtede og domfældte udviklingshæmmede	43
Udviklingshæmmede lovovertrædere under 18 år	48

SOCIALPÆDAGOGISKE UDFORDRINGER	51
Må man gribe ind, hvis den domfældte forlader sin bolig?	52
Må man låse dørene for den domfældte?	58
Må man ransage den domfældtes bolig og konfiskere ejendele?	59
Må man foretage besøgs- og brevkontrol?	60
Må man administrere den domfældtes økonomi?	61
Må man styre medicinen til den domfældte?	61
Må man flytte den domfældte fra et værelse til et andet?	63
Må man tvinge den domfældte på arbejde?	66
Må man sætte ind over for problemskabende seksuel adfærd?	68
LOVE OG REGLER	72
LITTERATUR	74
UDVIKLINGSHÆMNING	78
DOMFÆLDTE UDVIKLINGSHÆMMEDE – FIKTIVE EKSEMPLER	80
STIKORD	86

Hvilke tilsynsregler er gældende? | Det kriminalpræventive tilsyn | Formålet
18 år | Hvem har ansvaret for det kriminalpræventive tilsyn med sigtede og o
tive tilsyn? | Hvor længe varer den kriminalpræventive tilsynsforpligtigelse? |
tilsyn nærmere? | Delegation af tilsyn | Kommunerne har modtagepligten | H
længstetid | Domsændring | Ændringer af anbringelsesdomme med rettens
tilsynsperioden | Politianmeldelser | Varetagtssurrogat og mentalobservatio
Samråd og andre ikke lovfastsatte fælleskommunale samarbejdsfora vedrørende

med det kriminalpræventive tilsyn i forhold til sigtede og domfældte udviklingshæmmede over domfældte udviklingshæmmede? | Hvordan organiserer handlekommunen sit kriminalpræventive tilsyn? | Hvilke beføjelser har det kriminalpræventive tilsyn? | Hvad omhandler det kriminalpræventive tilsyn? | Hvad indebærer modtagepligten? | Typer af foranstaltningsdomme | Foranstaltningsdommens formål og indhold | Bestemmelse om udvisning | Bistandsværger | Udgangsbestemmelser | Kriminalitet begået i forbindelse med foranstaltning | Strafferetten og serviceloven om socialpædagogisk behandlingsarbejde | Sikrede boformer for udviklingshæmmede | Udviklingshæmmede lovovertrædere under 18 år

HVILKE TILSYNSREGLER ER GÆLDENDE?

Serviceovens § 148 a og retssikkerhedslovens § 16 indeholder de almindelige bestemmelser¹ om henholdsvis det driftsorienterede og det personrelaterede tilsyn, der gælder sideløbende med det kriminalpræventive tilsyn, jf. nærmere nedenfor.

Domfældte udviklingshæmmede er således omfattet af disse tilsyn på samme måde som andre borgere. Det vil sige, at kommunerne har pligt til at visitere til serviceovens tilbud, herunder boformer, hjælpemidler mv., uanset vedkommende er domfældt eller ej, ud fra den kompenserende tankegang, denne lov bygger på.

Retssikkerhedsloven

§ 16. Kommunalbestyrelsen har pligt til at føre tilsyn med, hvordan de kommunale opgaver løses, jf.

§ 15. Tilsynet omfatter både indholdet af tilbudene og den måde, opgaverne udføres på.

Stk. 2. Det generelle driftsorienterede tilsyn omfatter ikke tilbud, hvor en anden kommune eller region har indgået en generel aftale om anvendelse af samtlige pladser i tilbuddet og om tilsyn, eller hvor tilbuddet er omfattet af regionsrådets generelle driftsorienterede tilsyn, jf. § 5, stk. 7.

Serviceoven

§ 148 a. Den stedlige kommunalbestyrelse fører det generelle driftsorienterede tilsyn med tilbuddets personale, bygninger og økonomi.

DET KRIMINALPRÆVENTIVE TILSYN

Med kommunalreformen fik kommunerne fra 1. januar 2007 til opgave at føre tilsyn med blandt andet voksne domfældte udviklingshæmmede.² Tidligere var tilsynsansvaret for voksne domfældte udviklingshæmmede henlagt til amterne i henhold til § 6 i den nu ophævede lov om udlægning af særforsorgen og den øvrige særforsorg.

Kommunernes opgave er fastlagt i § 16 a i lov om retssikkerhed og administration på det sociale område:

Retssikkerhedsloven

§ 16 a. Kommunalbestyrelsen fører tilsyn med personer med betydeligt og varigt nedsat psykisk funktionsevne, som i henhold til dom eller kendelse

eller som vilkår for tiltalefrafald eller prøveløsladelse skal undergives tilsyn af de sociale myndigheder. Kommunalbestyrelsen kan træffe afgørelse om ophold i en boform efter § 108 i lov om social service.

¹ Lov om retssikkerhed og administration på det sociale område omtales som retssikkerhedsloven i håndbogen. Tilsvarende omtales lov om social service som serviceoven.

² Som det fremgår af håndbogen, benævnes målgruppen på forskellig vis. Straffeloven taler om 'mentalt retarderede', serviceoven og retssikkerhedsloven bruger tit betegnelsen 'personer med betydeligt og varigt nedsat psykisk funktionsevne', mens andre, herunder NDU, benytter ordet 'udviklingshæmmede'.

Den kriminalpræventive tilsynsopgave er beskrevet nærmere i forslag nr. 48 fra 2006 til lov om ændring af lov om social service, lov om retssikkerhed og administration på det sociale område og lov om psykologer med videre under bemærkninger til lovforslagets enkelte bestemmelser til § 2, nr. 2.

Yderligere beskrives opgaven i punkt 128 i vejledning nr. 95 af 5. december 2006 om botilbud mv. til voksne (vejledning nr. 4 til serviceloven).

Vejledning nr. 95 (botilbudsvejledningen)

Tilsyn med kriminelle, herunder med kriminelle, der har ophold i særlige tilbud

128. Kommunalbestyrelsen har forpligtelsen til at føre tilsyn med personer, som i henhold til dom eller som vilkår for prøveløsladelse skal undergives tilsyn af de sociale myndigheder. Tilsynsforpligtelsen omfatter såvel i tilfælde, hvor personen har fået dom med vilkår om ophold i et botilbud efter service-lovens § 108 som i tilfælde, hvor personen har fået dom med andre vilkår med tilsyn af de sociale myndigheder. Indtil den 1. januar 2007 påhvilede tilsynsforpligtelsen amtskommunerne. Kommunalbestyrelsens forpligtelse til at føre tilsyn skal ses i sammenhæng med, at det tillige er kommunalbestyrelsen, som har kompetencen til at træffe afgørelser i forhold til borgeren efter den sociale lovgivning.

Tilsynsmyndigheden skal ud fra de muligheder og vilkår, der er fastsat i dommen, iværksætte foranstaltninger over for den domfældte, så den pågældende støttes til at udvikle sig på en sådan måde, at risikoen for ny kriminalitet minimeres mest muligt. Det kan fx indebære beslutning om anbringelse i et bestemt eget botilbud og om benyttelse af et bestemt dagtilbud.

Tilsynsfunktionen forudsætter viden om en række forhold, såsom fx

- målgruppens adfærd og karakteristika,
- de forskellige pædagogiske, psykologiske og psykiatriske behandlingsmuligheder over for de enkelte målgrupper og
- de forskellige foranstaltningers juridiske aspekter.

Tilsynsmyndigheden kan i forbindelse med udførelsen af tilsynsarbejdet samarbejde med andre kommuner og regioner om opgaven. I rammeaftalerne mellem regioner og kommuner kan også indarbejdes formuleringer om samarbejde om domfældte udviklingshæmmede. VISO vil også kunne yde rådgivning i forbindelse med indsatsen over for domfældte udviklingshæmmede.

FORMÅLET MED DET KRIMINALPRÆVENTIVE TILSYN I FORHOLD TIL SIGTEDE OG DOMFÆLDTE UDVIKLINGSHÆMMEDE OVER 18 ÅR

Det kriminalpræventive tilsyn med ovenstående målgruppe har i praksis vist sig at fokusere på retssikkerhed og behandlingsindsats.

Det første, om retssikkerheden, vedrører kommunens opgave med:

- at føre aktivt tilsyn med den domfældte efter dennes behov
- at forhindre yderligere kriminalitet
- at sikre, at eventuelle vilkår i dommen (eksempelvis om alkoholbehandling) efterleves, eller som minimum forsøges efterlevet
- at træffe afgørelser i henhold til dommen
- at samarbejde med statsadvokaten om domfældte i hele domsperioden, hvor statsadvokaten har pligt til at påse, at dommen ikke opretholdes i længere tid end nødvendigt
- at underrette statsadvokaten, hvis tilsynet ikke kan gennemføres

Det andet, behandlingsindsatsen, vedrører kommunens rolle i forhold til:

- at iværksætte et socialpædagogisk behandlingsarbejde, der virker så tilpas kriminalpræventivt, at foranstaltningsdommen kan opretholdes så kort tid som muligt

HVEM HAR ANSVARET FOR DET KRIMINALPRÆVENTIVE TILSYN MED SIGTEDE OG DOMFÆLDTE UDVIKLINGSHÆMMEDE?¹

Reglerne vedrørende handlekommune/betalingskommune fremgår af § 9 i retssikkerhedsloven.

Retssikkerhedsloven

§ 9. Stk. 7. Den oprindelige opholdskommune har uanset stk. 1 pligt til at yde hjælp efter lov om social service, når denne kommune eller anden offentlig myndighed har medvirket til, at personen i en anden kommune har fået ophold i

- 1) boformer efter §§ 107-110 og 192 i lov om social service,
- 2) boliger efter § 115, stk. 4, jf. § 105, stk. 2, i lov om almene boliger m.v.,
- 5) boliger, boformer m.v., der træder i stedet for og kan sidestilles med boformer m.v. under nr. 1-4.

I sager, hvor den pågældende har været anbragt før august 2010, kan betalingskommunen have truffet afgørelse om, at handleforpligtelsen og udførslen af det kriminalpræventive tilsyn forbliver hos beliggenhedskommunen. Denne får dermed ansvaret for at føre det kriminalpræventive tilsyn (overgangsregel).

Domstype 1 – 3 (4)

De nye handlekommuneregler bevirker, at domstypen er afgørende for, hvem der er handlekommune. Det kriminalpræventive tilsyn vil være hos betalingskommunen. Domstype 4 står i parantes, da det afhænger af, om borgeren er anbragt eller ej.

Domstype 4 – 5

Hvis borgeren ikke er anbragt, kan vedkommende flytte fra kommune til kommune, hvorved det kriminalpræventive tilsyn flytter med. Udgangspunktet for reglerne er, at den kommune, der betaler, også har visitationskompetence, herunder pligten til at føre tilsyn.

Retten kan ikke ved dom eller kendelse tilsidesætte denne regel ved at skrive ind i en dom, at en anden kommune er tilsynsførende. Retten har ikke kompetence til at tilsidesætte den sociale lovgivning. Dette følger af sektoransvarlighedsprincippet.

Hvis en kommune, der ikke er tilsynsmyndighed, træffer afgørelse efter retssikkerhedslovens § 16 a, er afgørelsen ugyldig, hvilket vil kunne komme frem i en klagesag.

Muligheden for delegation af beslutningskompetencen i retssikkerhedslovens § 16 a omtales senere se side 14.

Tilsynsmyndigheden bør orientere den domfældte om, hvem der er tilsynsmyndighed, hvad dommens vilkår (pligter) indebærer og hvilke rettigheder, den domfældte har.

HVORDAN ORGANISERER HANDLEKOMMUNEN SIT KRIMINALPRÆVENTIVE TILSYN?

Handlekommunen kan organisere sin tilsynsforpligtelse på tre måder:

- ved selv at forestå tilsynet
- ved efter aftale med den aktuelle opholdskommune at uddelegere alt eller dele af beslutningskompetencen
- ved at købe den praktiske udførelse af tilsynet fra eksterne leverandører (andre kommuner, regionerne, private udøvere)

Det fremgår af retssikkerhedslovens § 16 a, stk. 2, at socialministeren kan fastsætte regler om de sociale myndigheders tilsyn. I lovbemærkningerne hedder det:

Lovbemærkninger til retssikkerhedslovens

§ 16 a. *Det fastslås i stk. 2, at socialministeren kan fastsætte regler om de sociale myndigheders tilsyn. Bestyrelsen kan blandt andet udnyttes til at fastsætte regler om samarbejde mellem de sociale myndigheder*

i flere kommuner og om samarbejde med regionerne.

Det forudsættes, at samarbejdet kan etableres inden for de gældende regler om videregivelse af oplysninger i persondataloven og forvaltningsloven.

Der er stadig ikke fastsat regler fra socialministeriets side. Selve myndighedsansvaret i det kriminalpræventive tilsyn kan den ansvarlige handlekommune kun efter aftale delegeres til den aktuelle opholdskommune, jf. retssikkerhedslovens § 9, stk. 9.

HVOR LÆNGE VARER DEN KRIMINALPRÆVENTIVE TILSYNSFORPLIGTIGELSE?

Handlekommunens tilsynsforpligtelse begynder den dag, dommen er endelig. Det vil sige, når ankefristen udløber, eller ankeinstansens afgørelse foreligger.

I praksis træder forpligtelsen i kraft, når kommunen som tilsynsmyndighed får tilsendt domsudskriften fra retten eller politimyndigheden med anmodning om at iværksætte tilsynet.

Hvis den domfældte flytter til en anden kommune i domsperioden, er den hidtidige tilsynskommune ansvarlig for, at den nye tilsynskommune får en orientering om tilsynsforpligtigelsen. Retssystemet orienterer ikke den nye handlekommune, da sagen i dette system forbliver hos den jurisdiktion, hvorunder den kriminelle handling er begået, hvilket er fastsat i retsplejeloven. Jurisdiktionen er i denne forbindelse statsadvokaten.

Ovenstående vedrørende flytning følger af de almindelige regler om opholds- og handlekommune, og fremgår tillige af forarbejderne til retssikkerhedslovens § 16 a, da tilsynsforpligtigelsen er nært forbundet med bevillingskompetence mv.

Bemærkninger til lovforslag nr. L 48 fra 2007 om ændring af retssikkerhedsloven

Lovforslaget har tillige til formål at fastsætte tidssvarende og klare regler for tilsyn med personer, som ved dom eller som vilkår for tiltalefrafald skal undergives tilsyn af de sociale myndigheder. De foreslåede regler henlægger forpligtelsen til personens opholdskommune [...]

Det foreslås derfor, at bestemmelsen om tilsyn indsættes i retssikkerhedsloven, således at bl.a. reglerne om opholdskommune og det sociale nævns kompetence til at afgøre uenighed mellem kommunerne om opholdskommunespørgsmål vil gælde for de omhandlede tilsynssager.

Tilsynsforpligtelsen ophører samtidig med, at den udviklingshæmmedes dom ophører.

HVILKE BEFØJELSER HAR DET KRIMINALPRÆVENTIVE TILSYN?

Tilsynsmyndigheden kan/skal beslutte at iværksætte de foranstaltninger, der fremgår direkte af dommen.

Tilsynet har ingen magtbeføjelser til at tvinge domfældte til at efterkomme påbud og vilkår om eksempelvis indtagelse af antabus. Der kan dog gælde særlige beføjelser i forhold til domsvilkår om anbringelse i en social boform, herunder den sikrede på Kofoedsminde. Dette er nærmere beskrevet i afsnittene om modtagepligt.

HVAD OMHANDLER DET KRIMINALPRÆVENTIVE TILSYN NÆRMERE?

Formålet med tilsynet er at sikre, at risikoen for ny kriminalitet bliver så lille som muligt.

Uanset, hvordan tilsynsforpligtelsen bliver varetaget, bør kommunen selv sikre klarhed over opgavefordelingen i forhold til det kontinuerlige kriminalpræventive tilsyn.

Kommunen bør også sikre, at der bliver skrevet en eventuel udtalelse med indstilling – eventuelt via et samråd – til politi og statsadvokat.

Endvidere bør kommunen sørge for, at der bliver skabt og udmeldt beslutningsprocedurer om domfældtes friheder.

Endelig bør kommunen udarbejde en handleplan indeholdende en støttende og kompenserende indsats, der er tilpasset den domfældtes behov og ressourcer – uanset ordlyden i servicelovens § 141, hvor det fremgår, at borgeren kan sige nej til en handleplan, da kommunen skal sikre, at der forsøges en indsats under opholdet i boformen.

Den tilsynsførende bør have en tæt og kontinuerlig kontakt til den domfældte, så der kan sættes tidligt ind, hvis der er optræk til risikoadfærd. Eksempelvis kan det anbefales at have retningslinjer for tidsintervallet for kontakten til den domfældte – efter konkret vurdering i hver enkelt sag.

Den enkelte kommune bør udarbejde generelle retningslinjer for det kriminalpræventive arbejde med fokus på myndighedsudøvelsen, herunder tilsynsforpligtigheden, i forhold til de domfældte udviklingshæmmede. Efter behov bør der skriftligt afrapporteres om forløbet af tilsynet til den ansvarlige for tilsynet (handlekommunen), der skal sikre, at udtalelser til politi og statsadvokat bliver skrevet – eventuelt afgivet via samrådet.

Rapporten fra den tilsynsførende bør, jf. NDU's vejledende standarder, beskrive tilsynets omfang og hyppighed, de pædagogiske tiltag og effekten heraf. Har der været særlige problemer, episoder, magtanvendelser, overtrædelse af vilkår m.m., så bør disse også beskrives.

Den tilsynsførende bør straks informere den ansvarlige for tilsynet, hvis der opstår problemer, som gør tilsynet vanskeligt eller umuligt at gennemføre. Derved kan den ansvarlige myndighed underrette politi eller statsadvokat.

DELEGATION AF DET KRIMINALPRÆVENTIVE TILSYN

Delegation af tilsynsopgaven kan aftales mellem handlekommunen og boformens beliggenhedskommune, herefter kaldet opholdskommune, uden samtykke fra borgeren. Der kan aftales fuld delegation af tilsynsopgaven, således at opholdskommunen fører tilsynet, samt træffer de fornødne afgørelser om overflytning til andet egnet boform, overflytning til sikret afdeling, træffe beslutninger om iværksættelse af vilkår mv. Delegationsaftalen kan også begrænses til eksempelvis kun at omfatte det løbende tilsyn, således at beslutningskompetencen forbliver i handlekommunen.

Kommunen har ingen pligt til at delegere, ligesom kommunen kan vælge kun at delegere opgaver i begrænset omfang.

Handlekommunen bevarer såvel det politiske som det økonomiske ansvar for de eventuelle afgørelser, der bliver truffet af den aktuelle opholdskommune efter delegation. Ansvar for borgeren påhviler således altid handlekommunen, og denne kan derfor altid tilbagekalde delegationen helt eller delvis i overensstemmelse med den konkrete delegationsaftale, de to kommuner har indgået.

Alle afgørelser træffes således uanset delegation på den oprindelige opholdskommunes vegne, og efter dennes anvisning. Klageinstans for afgørelser truffet af den aktuelle opholdskommune på handlekommunens vegne efter delegation er det sociale nævn, som den handlekommunen hører under. Borgerens klager over afgørelser efter serviceloven samt her retssikkerhedslovens § 16 a skal, uanset om de er truffet efter delegation, rettes til handlekommunen. Her vil sagen blive revurderet, og klagen sendes videre til behandling i nævnet, medmindre borgeren får fuldt medhold ved revurderingen.

Som følge af, at handlekommunen bevarer ansvaret for afgørelserne, har denne kommune adgang til at fastsætte overordnede retningslinjer for opgavevaretagelsen, som den aktuelle opholdskommune er forpligtet til at følge.

Handlekommunen har endvidere pligt til og dermed også en ret til at føre tilsyn med, hvordan tilsynsopgaven varetages af aktuelle opholdskommune.

En forudsætning for delegation er endvidere, at borgerens opholdskommune er villig til at modtage delegation, herunder acceptere de retningslinjer handlekommunen ønsker skal gælde for varetagelsen af opgaven. En opholdskommune kan efterfølgende opsige delegationsaftalen efter de opsigelsesvarsler mv. der er aftalt ved indgåelse af aftalen.

Anvendes delegation ikke, vil det under alle omstændigheder være nødvendigt, at der i den enkelte sag på anden vis indgås et hensigtsmæssigt samarbejde mellem handlekommunen efter serviceloven og borgerens opholdskommune med henblik på at sikre helhed i indsatsen over for borgeren. Dette skal selvfølgelig ske efter indhentelse af borgerens samtykke.

KOMMUNERNE HAR MODTAGEPLIGTEN

1. januar 2007 overtog kommunerne som myndighed pligten til at modtage domfældte udviklingshæmmede fra de tidligere amter, hvis pligt fremgik af § 6 i den nu ophævede lov om udlægning af særfor sorgen og den øvrige særfor sorg. Den nye modtagepligt fremgår af § 108, stk. 6, i serviceloven:

Serviceloven

§ 108. *Kommunalbestyrelsen skal tilbyde ophold i boformer, der er egnet til længerevarende ophold, til personer, som på grund af betydelig og varigt nedsat fysisk eller psykisk funktionsevne har behov for omfattende hjælp til almindelige, daglige funktioner eller pleje, omsorg eller behandling, og som ikke kan få dækket disse behov på anden vis.*

Stk. 6. Velfærdsministeren fastsætter i en bekendtgørelse regler om særlige sikkerhedsforanstaltninger i boformer, der er omfattet af stk. 1, og om pligt for en region eller en eller flere kommuner til at modtage personer i de boformer, der er omfattet af stk. 1, når disse personer

1) efter retskendelse skal underkastes mentalundersøgelse,

2) i henhold til dom eller kendelse skal anbringes i en boform for personer med betydelig nedsat psykisk funktionsevne eller undergives tilsyn, herunder med mulighed for administrativ anbringelse, eller

3) som vilkår for tiltalefrafald eller prøveløsladelse skal anbringes i en boform for personer med betydelig nedsat psykisk funktionsevne eller undergives tilsyn, herunder med mulighed for administrativ anbringelse.

Modtagepligten er endvidere uddybet i §§ 16 og 17 i bekendtgørelse nr. 688 af 21. juni 2010 om magtanvendelse og andre indgreb i selvbestemmelsesretten over for voksne samt om særlige sikkerhedsforanstaltninger for voksne og modtagepligt i boformer efter serviceloven:

**Bekendtgørelse nr. 688 om magtanvendelse mv.
Særlige sikkerhedsforanstaltninger i boformer**

§ 16. En afdeling, der hele eller næsten hele døgnet har yderdøre og vinduer konstant aflåst, skal være godkendt som en særlig sikret afdeling. Socialministeriet kan efter indstilling fra den stedlige kommune godkende en afdeling i en boform efter § 108, stk. 1, i lov om social service som en særlig sikret (lukket) afdeling, hvorved forstås en afdeling, hvor det er tilladt at have yderdøre og vinduer konstant aflåst.

Stk. 2. En særligt sikret afdeling kan være organiseret som en selvstændig boform eller kan være knyttet til en boform.

Stk. 3. En særligt sikret afdeling kan alene modtage personer, som i henhold til dom eller retskendelse skal optages i et særligt botilbud, jf. lov om social service § 108, stk. 6, nr. 1-3.

Stk. 4. Kommunalbestyrelsen for Lolland Kommune har pligt til at etablere tilbud i særligt sikret³ afdeling på Kofoedsminde og til i dette tilbud at modtage personer, som i henhold til dom eller retskendelse skal optages i et særligt botilbud, jf. lov om social service § 108, stk. 6, nr. 1-3.⁴

Modtagepligt

§ 17. Kommunalbestyrelsen skal træffe afgørelse om ophold i boformer efter servicelovens § 108, stk. 1, til personer, der

- 1) efter retskendelse skal underkastes mentalundersøgelse,
- 2) i henhold til dom eller kendelse skal anbringes i en boform for personer med betydelig nedsat psykisk funktionsevne eller undergives tilsyn, herunder med mulighed for administrativ anbringelse, eller
- 3) som vilkår for tiltalefrafald eller prøveløsladelse skal anbringes i en boform for personer med betydelig nedsat psykisk funktionsevne eller undergives tilsyn, herunder med mulighed for administrativ anbringelse.

Stk. 2. Kommunalbestyrelsen træffer afgørelse om ophold i særligt sikret afdeling, jf. § 17, i den udstrækning, det er fastsat af retten.

HVAD INDEBÆRER MODTAGEPLIGTEN?

Modtagepligten betyder, at kommunerne er forpligtet til at visitere domfældte udviklingshæmmede til boformer efter § 108 i serviceloven, når dommen angiver denne foranstaltning eller mulighed for denne foranstaltning.

Der er således tale om visitation i henhold til serviceloven. Selvom visitationen sker som følge af en foranstaltningsdom, gælder de almindelige klageregler i lov om retssikkerhed og ad-

³ Kofoedsminde har kun sikrede afdelinger, ikke særligt sikrede. (Muligvis fejl i lovteksten).

⁴ Der er fejl i lovteksten. Der henvises til § 16 stk. 4 i § 17 stk. 2.

ministration på det sociale område. Når en kommune som tilsynsmyndighed i henhold til en foranstaltningsdom beslutter at anbringe domfældte i en åben eller sikret boform, skal der laves en visitationsskrivelse til borgeren med en begrundelse og en klagevejledning. Kommunen skal også i visitationsskrivelsen angive beboerbetaling mv., da beslutning om egenbetaling er underlagt samme klageregler som anbringelsen.

Forvaltningslovens regler vedrørende aktindsigt, partshøring mv. skal følges. Det samme gælder reglerne om indsigtsret mv. i persondataloven.

Kommunernes øvrige forpligtigelser til at visitere domfældte til ydelser og tilbud fremgår direkte af tilsynsbestemmelsen i retssikkerhedslovens § 16 a.

Retssikkerhedslovens almindelige sagsbehandlingsregler finder anvendelse i disse sager.

Når en anbringelse skal ændres – en såkaldt kombinationsdom, hvor en domfældt kan overføres fra åbent til sikret afdeling og omvendt – kræves der en ny kommunal afgørelse og udfærdigelse af en ny visitationsskrivelse.

Kommunen bør som tilsynsmyndighed være særlig opmærksom på, at der ved enhver ændring i en eksisterende dom skal træffes ny afgørelse i henhold til den nye doms muligheder. Afgørelsen skal træffes ud fra saglige hensyn, hvilket primært vil sige, at der skal tages højde for risikoen for ny kriminalitet.

Kommunerne kan ved valg af boform vælge at oprette et kommunalt § 108-tilbud, eller anvende et allerede eksisterende kommunalt § 108-tilbud, et § 108-tilbud i en anden kommune eller et regionalt oprettet og drevet § 108-tilbud.⁵

Modtagepligten er pålagt kommunerne som myndighed. De forskellige boformer har ikke modtagepligt i henhold til lovgivningen. En boform kan derfor sige nej til at modtage en domfældt, hvis boformen ikke finder, at man kan løse opgaven. Det samme vil gøre sig gældende under opholdet, hvis det viser sig, at boformen alligevel ikke kan løse opgaven. Den kommunale myndighed skal herefter anviser et andet og mere egnet tilbud. Det kan eventuelt ske ved at oprette et enkeltmandsprojekt efter servicelovens § 108, hvis det ikke er muligt at finde en allerede eksisterende § 108 boform.

⁵ Private boformer kan blive godkendt som § 108-tilbud. I så fald fremgår de af www.tilbudsportalen.dk. I forhold til domfældte kan private boformer ikke administrere udgangsbekendtgørelsen. Se omtale af udgangsbekendtgørelse side 27-30

TYPER AF FORANSTALTNINGSDOMME

Straffelovens § 16 fastslår, at personer, der ikke forstår egne handlinger grundet udviklingshæmning, ikke straffes som udgangspunkt.

Straffeloven

§ 16. *Personer, der på gerningstiden var utilregnelige på grund af sindssygdom eller tilstande, der må ligestilles hermed, straffes ikke. Tilsvarende gælder personer, der var mentalt retarderede i højere grad. Befandt gerningsmanden sig som følge af indtagelse af alkohol eller andre rusmidler forbigående i en tilstand af sindssygdom eller i en tilstand, der må ligestilles hermed, kan straf dog pålægges, når særlige omstændigheder taler derfor.*

Stk. 2. Personer, der på gerningstiden var mentalt retarderede i lettere grad, straffes ikke, medmindre særlige omstændigheder taler for at pålægge straf. Tilsvarende gælder personer, der befandt sig i en tilstand, som ganske må ligestilles med mental retardering

Straffelovens § 68 giver i stedet mulighed for at idømme foranstaltninger. Bestemmelserne om længstetid er fastsat i samme lovs § 68 a.

Foranstaltningsdommene forudsættes iværksat uden for rammerne af det sanktionssystem, der gælder for normalt begavede kriminelle.

Straffeloven

§ 68. *Hvis en tiltalt frifindes for straf i medfør af § 16, kan retten træffe bestemmelse om anvendelse af andre foranstaltninger, der findes formålstjenlige for at forebygge yderligere lovovertrædelser. Såfremt mindre indgribende foranstaltninger som tilsyn, bestemmelser vedrørende opholdssted eller arbejde, afvænningsbehandling, psykiatrisk behandling m.v.*

ikke findes tilstrækkelige, kan det bestemmes, at den pågældende skal anbringes i hospital for sindslidende, i institution⁶ for personer med vidtgående psykiske handicap eller under tilsyn med mulighed for administrativ anbringelse eller i egnet hjem eller institution til særlig pleje eller forsorg. Anbringelse i forvaring kan ske under de betingelser, der er nævnt i § 70.

Som det fremgår, kan der være tale om forskellige foranstaltninger, som sigter mod at forebygge ny kriminalitet.

⁶ Institutionsbegrebet blev ophævet med indførelsen af serviceloven den 1. juli 1998.

Rigsadvokaten uddyber i afsnit 7 i sin Meddelelse nr. 5 af 12. juli 2007, hvilke typer af foranstaltninger, der kan idømmes. Disse er i øvrigt ikke udtømmende, idet en foranstaltning kan tilpasses lovovertræderens individuelle behov.

I det følgende beskrives hver af disse domstyper, som tillige redigeres og kommenteres af NDU's jurister.

Type 1: Dom til anbringelse i sikret afdeling for personer med vidtgående psykiske handicap

Denne foranstaltning er beregnet på udviklingshæmmede, der må anses som udtalt farlige, og derfor frembyder nærliggende risiko for personfarlige handlinger. Dommen indebærer, at den pågældende anbringes i den sikrede boform på Kofoedsminde.

Det må antages, at der i sager af denne art normalt ikke skal fastsættes en længstetid, jf. straffelovens § 68 a, stk. 2.

Type 2: Dom til anbringelse i institution for personer med vidtgående psykiske handicap, således at domfældte efter bestemmelse fra kommunen kan overføres til sikret afdeling (kombinationsdom)

Denne foranstaltning indebærer, at den udviklingshæmmede anbringes i en social boform med døgndækning. Det vil sige, at der er personale døgnet rundt, inklusive vågen nattevagt. Denne domstype anvendes typisk over for udviklingshæmmede, der har begået personfarlig kriminalitet. Eksempelvis brandstiftelse, røveri, voldtægt eller vold. Og hvor det skønnes, at den udviklingshæmmede har behov for konstant overvågning, og at der er risiko for ny personfarlig kriminalitet, således at den udviklingshæmmede i givet fald hurtigt skal kunne overføres til en sikret boform. Det sidste kræver således ikke rettens godkendelse, men tilsynsmyndigheden skal dog som tidligere nævnt træffe afgørelse samt udfærdige visitationsskrivelse, jf. afsnittet om, hvad modtagepligten indebærer, hvor indholdet i visitationen og visitationsskrivelsen er omtalt.

Der nedlægges enten påstand om, at der ikke fastsættes en længstetid, eller en længstetid på 5 år, jf. straffelovens § 68 a, stk. 1 og 2.

Type 3: Dom til anbringelse i institution for personer med vidtgående psykiske handicap

Denne foranstaltningsdom indebærer, at den udviklingshæmmede anbringes i social boform med døgndækning (det vil sige personale døgnet rundt, inklusiv vågen nattevagt). Denne domstype anvendes typisk over for udviklingshæmmede, der har begået personfarlig kriminalitet i form af for eksempel brandstiftelse, røveri, voldtægt eller vold, og hvor det skønnes, at den udviklingshæmmede har behov for konstant overvågning.

Der nedlægges enten påstand om, at der ikke fastsættes en længstetid, eller om en længstetid på 5 år, jf. straffelovens § 68 a, stk. 1 og 2.

Type 4: Dom om tilsyn af kommunen, således at domfældte efterkommer tilsynsmyndighedens bestemmelse om ophold og arbejde, og således at tilsynsmyndigheden kan træffe bestemmelse om anbringelse i institution for personer med vidtgående psykiske handicap

Denne domstype anvendes over for udviklingshæmmede, hvor tilsyn, eventuelt kombineret med socialpædagogisk bistand, kan være tilstrækkeligt, men hvor der kan opstå behov for, at den udviklingshæmmede skal anbringes i social boform. Foranstaltningsdommen forhindrer ikke, at den domfældte anbringes i social boform med døgndækning. Dommen kan suppleres eksempelvis med et vilkår om psykiatrisk behandling, der også giver mulighed for lægelig godkendt behandling mod misbrug. Anbringelse i en social boform i henhold til en sådan dom sker ved administrativ beslutning. Den kræver således ikke rettens godkendelse.

Der nedlægges enten påstand om, at der ikke fastsættes en længstetid eller en længstetid på 5 år, jf. straffelovens § 68 a, stk. 1 og 2.

Type 5: Dom om tilsyn af kommunen, således at domfældte efterkommer tilsynsmyndighedernes bestemmelse om ophold og arbejde

Denne foranstaltningsdom anvendes over for udviklingshæmmede, der skønnes at have behov for social støtte i dagligdagen. Påstanden kan eventuelt suppleres med særlige vilkår om psykiatrisk behandling, der også giver mulighed for lægelig godkendt behandling mod misbrug.

Der nedlægges påstand om en længstetid, der ikke kan overstige 3 år, jf. straffelovens § 68 a, stk. 3. Spørgsmålet om, hvorvidt der bør nedlægges påstand om en længstetid på mindre end 3 år, må afgøres ud fra en konkret vurdering af omstændighederne i den enkelte sag.

Fælles for alle fem domstyper

Det er meget afgørende for indsatsen over for domfældte udviklingshæmmede, at tilsynsmyndigheden og de involverede fagpersoner sætter sig grundigt ind i hele domsteksten for at forstå dommen og dens præmisser. Det kan eksempelvis dreje sig om, at den udviklingshæmmede har fået en dom, fordi han eller hun i påvirket tilstand har begået noget strafbart, eventuelt flere gange. Derfor skal tilsynsmyndigheden og boformen være særlig opmærksom på misbrugsproblemer, når man arbejder med og følger op på handleplanen for tilsyns- og anbringelsesperioden. Det samme gør sig gældende, når der skal fastsættes vilkår for domfældtes færden under udgang, jf. §§ 1-6 i bekendtgørelse nr. 200 af 25. marts 2004 om udgangstilladelse til blandt andet udviklingshæmmede.

FORANSTALTNINGSDOMMENES LÆNGSTETID

I 2000 blev der med § 68 a indsat en ny bestemmelse i straffeloven. Den fastslår, at foranstaltningsdomme som udgangspunkt skal tidsbegrænses.

Samtidig blev der indført en regelmæssig domstolskontrol af de foranstaltningsdomme, der ikke tidsbegrænses.

Straffeloven

§ 68 a. Medfører en foranstaltning efter § 68 eller § 72, jf. § 68, at den dømte skal anbringes i institution, eller giver foranstaltningen mulighed herfor, fastsættes en længstetid på 5 år for denne foranstaltning. Længstetiden omfatter også foranstaltninger, som senere fastsættes efter § 72, jf. § 68, og som medfører en lempelse af den hidtidige foranstaltning. Under særlige omstændigheder kan retten efter anmodning fra anklagemyndigheden ved kendelse fastsætte en ny længstetid på 2 år.

Stk. 2. I de tilfælde, der er omhandlet i stk. 1, fastsættes dog i almindelighed ingen længstetid, hvis den dømte findes skyldig i drab, røveri, frihedsberøvelse, alvorlig voldsforbrydelse, trusler af den i § 266 nævnte art, brandstiftelse, voldtægt eller anden

alvorlig sædelighedsforbrydelse eller i forsøg på en af de nævnte forbrydelser. Er der ikke fastsat en længstetid, indbringer anklagemyndigheden spørgsmålet om ændring eller endelig ophævelse af foranstaltningen for retten 5 år efter afgørelsen, medmindre spørgsmålet har været forelagt for retten inden for de sidste to år. Derefter forelægges spørgsmålet for retten mindst hvert andet år.

Stk. 3. Ved andre foranstaltninger end de i stk. 1 nævnte fastsættes en længstetid for foranstaltningen, der ikke kan overstige 3 år. Under særlige omstændigheder kan retten efter anmodning fra anklagemyndigheden ved kendelse forlænge længstetiden. Den samlede tid for foranstaltningen kan ikke overstige 5 år.

En foranstaltningsdom ophører ved længstetidens udløb, medmindre tilsynsmyndigheden af kriminalitetsforebyggende og behandlingsmæssige grunde indstiller til en forlængelse. Det er vigtigt, at tilsynsmyndighedens indstilling skal være fremsendt til statsadvokaten mindst et halvt år før dommen udløber, da retsmødet om forlængelsen skal være berammet, inden dommens udløb.

Eksempel: Har en dom en længstetid på tre år, og dommen er afsagt den 15. oktober 2010, udløber den den 14. oktober 2013.

DOMSÆNDRING

En tidsubestemt dom skal ikke opretholdes i længere tid og videre omfang end nødvendigt. Det påhviler statsadvokaturen at påse dette.

Dog kan den dømte selv, bistandsværgen, kommunen som tilsynsmyndighed eller boformens ledelse begære en ændring eller en ophævelse indbragt for retten. Anmodningen skal fremsættes over for statsadvokaturen, der har ansvaret for sagen. En sag forbliver altid hos den statsadvokatur, der har haft sagen ved første domfældelse.

Straffeloven

§ 72. *Det påhviler anklagemyndigheden at påse, at en foranstaltning efter §§ 68, 69 eller 70 ikke opretholdes i længere tid og videre omfang end nødvendigt.*

Stk. 2. Bestemmelse om ændring eller endelig ophævelse af en foranstaltning efter §§ 68, 69 eller 70 træffes ved kendelse efter anmodning fra den dømte, bistandsværgen, anklagemyndigheden, institutionens ledelse eller kriminalforsorgen. Anmodning fra den dømte, bistandsværgen, institutionens ledelse eller kriminalforsorgen fremsættes over for

anklagemyndigheden, der snarest muligt indbringer spørgsmålet for retten. Tages en anmodning fra den dømte eller bistandsværgen ikke til følge, kan ny anmodning ikke fremsættes, før der er forløbet et halvt år fra kendelsens afsigelse.

Stk. 3. Bestemmelsen i § 59, stk. 2, finder tilsvarende anvendelse på afgørelser efter stk. 2. Er der spørgsmål om ændring af foranstaltningen på grund af ny lovovertrædelse, afgøres spørgsmålet dog af den ret, der behandler sagen vedrørende overtrædelser.

Det er vigtigt, at boformen ikke rejser en sag om domsændring, såfremt tilsynskommunen er uenig. Er parterne uenige, gælder tilsynsmyndighedens beslutning om indstilling til ændring eller opretholdelse af foranstaltningen. Det er efterfølgende tilsynskommunen, som skal visitere vedkommende, hvis dommen skal fornyes eller ophæves.

Straffeloven er ikke blevet tilpasset til de nye regler og strukturer på socialområdet, der fulgte med kommunalreformen. NDU's jurister vurderer, at boformens ledelse ikke selvstændigt kan rejse en sag om domsændring, da kompetencen hertil er tillagt kommunalbestyrelsen ved kommunalreformen.

ÆNDRINGER AF ANBRINGELSESDOMME MED RETTENS BESTEMMELSE OM UDVISNING AF UDLÆNDINGE

Ifølge Rigsadvokatens Meddelelse nr. 5 af 31. oktober 2006 om behandling af sager mod udlændinge, hvor der er spørgsmål om udvisning på grund af strafbart forhold, skal retten i forbindelse med en afgørelse om ændring af en anbringelsesdom (domstype 1 – 3 ændres/ophæves eller ændres til type 4 eller 5) samtidig afgøre, om dommens bestemmelse om udvisning skal opretholdes.

BISTANDSVÆRGER

Hvis en udviklingshæmmet idømmes en foranstaltning, der indebærer, at han eller hun kan anbringes i en social boform, skal retten beskikke en bistandsværge. Domfældte kan fremsætte ønske om en bestemt person, der som udgangspunkt antages af retten. Hvis den domfældte ikke selv kan pege på en person, vælges en bistandsværge fra Statsforvaltningens liste over antagne personer til disse hverv.

Hvis en domfældt ønsker en anden bistandsværge under domsperioden, skal der rettes henvisning til politiet, som derefter indbringer sagen for retten.

Retten til at få en bistandsværge fremgår af straffelovens § 71:

Straffeloven

§ 71. Såfremt der bliver tale om at dømme en tiltalt til anbringelse i institution eller i forvaring efter reglerne i §§ 68-70, kan der af retten beskikkes ham en bistandsværge, så vidt muligt en person af hans nærmeste pårørende, der sammen med den beskikkede forsvarer skal bistå tiltalte under sagen.

Stk. 2. Er tiltalte dømt til anbringelse som nævnt i stk. 1, eller giver afgørelsen mulighed

for sådan anbringelse, skal der beskikkes ham en bistandsværge. Denne skal holde sig underrettet om den dømtes tilstand og drage omsorg for, at opholdet og andre foranstaltninger ikke udstrækkes længere end nødvendigt. Beskikkelsen ophører, når foranstaltningen endeligt ophæves.

Stk. 3. Justitsministeren fastsætter nærmere regler om antagelse og vederlæggelse af bistandsværger samt om disses opgaver og nærmere beføjelser.

Det skal bemærkes, at det ikke i alle tilfælde er hensigtsmæssigt at beskikke en pårørende som bistandsværge. Og en medarbejder ansat på den domfældtes boform kan ikke blive beskikket som bistandsværge.

Hvervet som bistandsværge bortfalder, når dommen ophører.

En bistandsværge skal holde sig underrettet om den dømtes tilstand og se til, at opholdet og andre foranstaltninger ikke udstrækkes længere end nødvendigt. Bistandsværgen kan derfor få adgang til de personfølsomme oplysninger om den dømte, som er nødvendige for, at bistandsværgen kan vurdere, hvorvidt opretholdelse af en foranstaltning er nødvendig.

Bistandsværgen må ikke forveksles med en værge beskikket efter værgemålsloven. Eksempelvis skal en bistandsværge ikke inddrages i den dømtes økonomiske forhold. En bistandsværge kan derfor ikke få adgang til de personfølsomme oplysninger, som ikke har betydning for foranstaltningens opretholdelse – eksempelvis den fulde handleplan efter servicelovens § 141.

Hvervet som bistandsværge må heller ikke forveksles med den funktion, en besøgsven har.

Bekendtgørelse nr. 947 af 24. september 2009 om bistandsværger beskriver funktionen nærmere, herunder hvem der kan beskikkes. Her følger et uddrag af bekendtgørelsen:

Bekendtgørelse nr. 947 om bistandsværger

§ 1, stk. 4. Personer, der er ansat på psykiatrisk sygehus eller sygehusafdeling, institution for personer med vidtgående psykiske handicap m.v., må ikke antages som bistandsværger med virke for personer på samme sygehus eller afdeling eller på samme institution m.v. Det samme gælder for personer, der i øvrigt har med driften eller administrationen af det pågældende psykiatriske sygehus eller afdeling eller pågældende institution m.v. at gøre. Ansatte i anklagemyndigheden, politiet og kriminalforsorgen bør ikke antages som bistandsværger

§ 3. Såfremt der bliver tale om at dømme en tiltalt til anbringelse i psykiatrisk sygehus eller sygehusafdeling, institution for personer med vidtgående psykiske handicap eller i forvaring m.v. efter reglerne i straffelovens §§ 68-70, kan retten beskikke en bistandsværge for den pågældende, jf. straffelovens § 71, stk. 1.

Stk. 2. Er tiltalte dømt til anbringelse som nævnt i stk. 1, eller giver afgørelsen mulighed for sådan

anbringelse, skal retten beskikke en bistandsværge for den pågældende, jf. straffelovens § 71, stk. 2.

Stk. 3. Som bistandsværge skal så vidt muligt beskikkes en af den sigtedes, tiltaltes eller dømtes nærmeste pårørende.

§ 4. Når politiet skønner, at der kan blive tale om at beskikke en bistandsværge for en sigtet eller tiltalt, skal spørgsmålet rejses over for retten på så tidligt et tidspunkt, at den, der eventuelt beskikkes, får mulighed for at være til stede under sagens behandling.

Stk. 2. Hvis der skal beskikkes en bistandsværge for en dømt, som ikke har haft en sådan værge beskikket under sagens behandling, skal politiet om fornødent henlede rettens opmærksomhed på spørgsmålet, når dommen er afsagt. Såfremt den dømte har haft en bistandsværge beskikket under sagens behandling, fortsætter denne som bistandsværge for den pågældende efter dommen.

§ 6. En begæring fra den sigtede, tiltalte eller dømte om at få en allerede beskikket bistandsværgen udskiftet med en anden fremsættes over for anklagemyndigheden, der snarest muligt indbringer spørgsmålet for retten. Straffelovens § 59, stk. 2, finder tilsvarende anvendelse.

Bistandsværgens opgaver og beføjelser

§ 7. Bistandsværgen skal så vidt muligt handle i samråd med den sigtede, tiltalte eller dømte.

§ 8. En bistandsværgen, som beskikkes under straffesagens behandling, har i første række til opgave sammen med den beskikkede forsvarer at bistå den sigtede eller tiltalte under sagens behandling, jf. herved straffelovens § 71, stk. 1. Efter dommen er det ifølge straffelovens § 71, stk. 2, bistandsværgens opgave at holde sig underrettet om den dømtes tilstand og at drage omsorg for, at opholdet på sygehuset/sygehusafdelingen, i institutionen eller anstalten og andre foranstaltninger ikke udstrækkes længere end nødvendigt.

Stk. 2. Bistandsværgen skal rådgive og vejlede den sigtede, tiltalte eller dømte om klageadgang, herunder i henhold til lov om frihedsberøvelse og anden tvang i psykiatrien, samt om muligheden for at søge en idømt foranstaltning ændret eller ophævet, jf. straffelovens § 72. Bistandsværgen skal endvidere bistå den pågældende med at udforme eventuelle klageskrivelser og anmodninger om foranstaltningsændring eller -ophævelse samt yde bistand ved behandlingen af disse sager.

§ 9. Bistandsværgen skal snarest muligt efter beskikkelsen besøge den sigtede, tiltalte eller dømte og til stadighed holde sig i forbindelse med denne. Besøg skal ud over første besøg finde sted efter behov.

Stk. 2. Bistandsværgen har ret til fri og uhindret personlig, skriftlig og telefonisk forbindelse med den pågældende. Dette gælder dog ikke, hvis den sigtede eller tiltalte er varetægtsfængslet efter retsplejelovens § 762, stk. 1, nr. 3, og væsentlige hensyn til efterforskningen nødvendiggør, at bistandsværgen er undergivet bestemmelser om brev- og besøgskontrol fastsat af politiet. Såfremt der træffes afgørelse herom, skal den sigtedes eller tiltaltes forsvarer orienteres, ligesom fremgangsmåden i retsplejelovens § 771 og § 772 skal iagttages.

§ 10. Politiet skal holde bistandsværgen underrettet om, hvornår der afholdes retsmøder vedrørende den sigtede, tiltalte eller dømte, herunder retsmøder med henblik på beskikkelse af en ny bistandsværgen.

Stk. 2. Udskrifter af domme og kendelser angående den sigtede, tiltalte eller dømte skal efter anmodning herom udleveres til bistandsværgen, medmindre efterforskningsmæssige hensyn undtagelsesvis taler herimod. Indhentede oplysninger om den sigtedes, tiltaltes eller dømtes personlige forhold og mentale tilstand skal endvidere efter anmodning herom udleveres til bistandsværgen, hvis den sigtede, tiltalte eller dømte meddeler samtykke hertil.

§ 13. Et sygehus/en sygehusafdeling, en institution eller en anstalt m.v., som modtager en person, der har en bistandsværgen beskikket, skal snarest underrette bistandsværgen, når den pågældende påbegynder et ophold på stedet.

Stk. 2. Sygehuset/sygehusafdelingen, institutionen eller anstalten m.v. skal ligeledes underrette bistandsværgen ved afslutningen af den pågældendes ophold på stedet.

§ 14. Personalet på sygehuset/sygehusafdelingen, institutionen eller anstalten m.v. skal endvidere give bistandsværgeren enhver oplysning, som er nødvendig for, at denne kan varetage sit hverv på forsvarlig måde. En oplysning, som af lægelige grunde ikke gives til den sigtede, tiltalte eller dømte, må heller ikke gives til bistandsværgeren.

Stk. 2. Bistandsværgeren har ret til at gøre sig bekendt med oplysningerne i tvangsprotokollen vedrørende den sigtede, tiltalte eller dømte, som den pågældende er beskikket for.

Stk. 3. Bistandsværgeren har endvidere ret til at gøre sig bekendt med indholdet af den sigtedes, tiltaltes eller dømtes journal, herunder behandlingsplan, såfremt den pågældende selv ville have adgang hertil, jf. § 37 i sundhedsloven, og såfremt den pågældende meddeler samtykke til, at bistandsværgeren får adgang til journalen.

§ 15. Der påhviler bistandsværgeren tavshedspligt.

UDGANGSBESTEMMELSER

Udgangsbestemmelserne handler om beboeres friheder, så længe de har en anbringelsesdom.

For personer, der er idømt en foranstaltningsdom efter domstyperne 1 – 3 i Rigsadvokatens Meddelelse nr. 5 af 12. juli 2007, jf. siderne 18–19 i denne håndbog, gælder bekendtgørelse nr. 200 af 25. marts 2004 om udgangstilladelse.

Denne såkaldte udgangsbekendtgørelse har hjemmel i straffelovens § 73 a. Justitsministeriet har fastsat de nærmere regler for udgang:

Bekendtgørelse nr. 200 om udgangstilladelse Anvendelsesområde

§ 1. Denne bekendtgørelse finder anvendelse på meddelelse af udgangstilladelser m.v. til personer, som i medfør af

- 1) straffelovens § 68, § 69 og § 73, er dømt til anbringelse i hospital for sindslidende, herunder Sikringsafdelingen under Psykiatrisk Center, Sygehus Vestsjælland, eller **i institution for personer med vidtgående psykiske handicap**⁷

Anbringelse i henhold til dom efter straffelovens § 68 m.fl.

§ 2. For personer, der er dømt til anbringelse i hospital eller sygehusafdeling for sindslidende med undtagelse af Sikringsafdelingen under Psykiatrisk Center, Sygehus Vestsjælland, træffer overlægen afgørelse om

- 3) udgang uden for hospitalets område af højst 3 timers varighed inden for samme døgn,
- 4) udgang med ledsagelse uden for hospitalets område af mere end 3 timers varighed uden overnatning, når tilladelserne gives enkeltvis, samt
- 5) uopsættelig indlæggelse på somatisk hospital, i hvilke tilfælde den statsadvokat, i hvis kreds sagen er behandlet, underrettes.

⁷ Enkelte ord i bekendtgørelsen er fremhævet med fed af NDU's jurister.

Stk. 2. For personer, der er dømt til anbringelse i institution for personer med vidtgående psykiske handicap, **træffer** amtsrådet (kommunen eller regionen – altså **driftsherren**) afgørelse om

- 1) adgang til at færdes inden for institutionens område, og
- 2) udgang som nævnt i stk. 1, nr. 3-5, dog således at udgang efter stk. 1, nr. 3, altid skal ske med ledsagelse af en eller flere medarbejdere, hvis den pågældende er anbragt i sikret institution eller afdeling i henhold til dom.

Stk. 3. For de i stk. 1 og 2 nævnte personer træffer **statsadvokaten** afgørelse om

- 1) udgang uden ledsagelse uden for hospitalets/ institutionens område i mere end 3 timer, men uden overnatning,
- 2) udgang med ledsagelse uden for hospitalets/ institutionens område af mere end 3 timers varighed uden overnatning, når der er tale om en generel tilladelse,
- 3) udgang til besøg med en eller flere overnatninger hos pårørende eller lignende,

- 4) adgang til at arbejde m.v. om dagen uden for hospitalets/institutionens område,
- 5) udgang til med ledsagelse af en eller flere medarbejdere at afholde ferieture eller lignende i Danmark af højst 4 ugers varighed, samt
- 6) indlæggelse uden for de i stk. 1, nr. 5, og stk. 2, nr. 2, jf. stk. 1, nr. 5, nævnte tilfælde.

Stk. 4. **Rigsadvokaten** træffer afgørelse om udgange, der ikke er omfattet af stk. 1-3.

§ 3. Ved afgørelsen af, om der bør gives tilladelse til udgang m.v., skal der - ud over behandlingsmæssige hensyn - navnlig lægges vægt på hensynet til retssikkerheden, herunder de forhold, som har begrundet dom til anbringelse i stedet for mindre indgribende foranstaltninger.

Stk. 2. Tilladelse til udgang betinges af, at den dømte under udgangen ikke begår strafbart forhold eller i øvrigt misbruger udgangstilladelsen. Tilladelsen kan endvidere betinges af andre vilkår, som findes formålstjenlige for at undgå misbrug.

Der skal for den enkelte domfældte udviklingshæmmede føres udgangsprotokol (journal). Her skal noteres, hvornår udgangen er givet og tidspunktet for udgang og hjemkomst. Protokollen skal opbevares på samme måde som journalmateriale og arkiveres sammen med journalen. Og det skal anføres, hvis udgangen ledsages af vilkår, der skal overholdes, jf. § 3 i bekendtgørelsen.

Udgang skal altid ske med ledsagelse af én eller flere medarbejdere, hvis den domfældte er anbragt i en sikret boform – enten direkte efter domstype 1 eller efter tilsynsmyndighedens beslutning, jf. domstype 2.

Hverken dom eller udgangsbekendtgørelsen giver hjemmel til at pålægge den domfældte at aflevere urinprøve eller kræve alkoholtest ved tilbagekomst, selvom der er mistanke om indtagelse af alkohol eller stoffer under udgang.

Man kan dog eventuelt prøve at motivere den domfældte til, at vedkommende afgiver en urinprøve eller lader sig teste for at fjerne en bestyrket mistanke.

Hvis forstanderen nægter udgang af hensyn til retssikkerheden, skal det noteres i protokollen med en udførlig begrundelse. I den nugældende udgangsbekendtgørelse er der ikke indsat klageadgang for forstanderens beslutninger om udgang.

Hvis der er begrundet mistanke om, at en domfældt vil indtage alkohol eller stoffer under udgang, kan boformens forstander – på kommunalbestyrelsens eller regionsrådets vegne – nægte at give vedkommende udgang i op til tre timer uden ledsagelse. I stedet kan der eventuelt tilbydes udgang med ledsagelse, hvis dette er forsvarligt i den konkrete situation.

Afgørelsen om udgang truffet af forstanderen kan som allerede nævnt ikke påklages til anden myndighed.

Ovenstående er under forudsætning af, at kommunalbestyrelsen eller regionsrådet har delegeret kompetencen til forstanderen.

Det skal ved planlægningen af ledsaget udgang drøftes, hvordan det rent praktisk kan gennemføres. For eksempel hvordan det skal foregå, hvis den ledsagede skal på toilettet, eller hvis den ledsagende skal. Når tilladelsen for udgang er givet under forudsætning af, at den ledsagede er konstant under opsyn, gælder det nemlig også under toiletbesøg.

NDU's jurister vurderer, at betingelserne for ledsaget udgang ikke kan opfyldes ved bilkørsel, når det er den kriminelle udviklingshæmmede, der er chauffør. Det gælder både i borgerens egen bil eller i boformens. Denne problematik bliver stadig mere aktuel, da velfungerende dømte udviklingshæmmede kan have kørekort og egen bil, eller deltager i dagbeskæftigelse med bilkørsel.

Lukket banekørsel med motorkøretøjer er dog tilladt, da ovenstående regelsæt ikke gælder her.

Øvrige udgange søges via statsadvokaten. Tilladelse til udgang skal være modtaget forud for udgangen. Der gives dog mulighed for akut indlæggelse på hospital mv. Her kræves orientering til statsadvokaten hurtigst muligt efterfølgende. Forstanderen skal også vurdere ved udgange bevilliget af statsadvokat eventuelt Rigsadvokat, hvorvidt udgangen kan gennemføres ud fra en konkret risikovurdering ved afgang.

Særligt for private § 108-tilbud skal det nævnes, at udgangsbekendtgørelsen ikke kan forvaltes af disse, da der eventuelt flere gange dagligt skal træffes konkrete afgørelser om udgang, hvilket er en myndighedsudøvelse. Forstander/dennes repræsentant skal vurdere den pågældende beboers psykiske tilstand på det aktuelle tidspunkt, før der træffes en afgørelse om udgang.

Delegering af myndighedsudøvelse til private boformer kræver klar lovhjemmel, hvilket der ikke er givet i udgangsbekendtgørelsen. Det gør sig også gældende i forhold til private § 108-tilbud, der har driftsoverenskomst med en kommune eller en region.

Med andre ord betyder det, at udviklingshæmmede med domstype 1 – 3 ikke kan anbringes på et privat § 108-tilbud.

I boksen følger det første af i alt otte eksempler på, hvordan boformerne kan og/eller bør forholde sig til en række ofte forekommende problemer i grænsefladen mellem de forskellige love. Alle eksempler er fiktive og afledt af interviews, NDU lavede med en række kommunale og regionale boformer i foråret 2009.

EKSEMPEL 1

JONAS LUGTER AF HASH

Jonas har en dom til anbringelse på en social boform. De seneste uger har personalet bemærket, at Jonas trækker sig fra fællesskabet med de andre beboere og hellere bliver på sit værelse. Han undviger også så vidt muligt personalet og er mere fåmælt end tidligere. Jonas har ret til udgang i op til tre timer uden ledsagelse, og det fungerer uproblematisk. Forleden mødte en pædagog ham i døren, og pædagogen syntes, at Jonas lugtede af hash. Pædagogen konfronterede Jonas, han benægtede og smækkede døren efter sig.

Hvad kan personalet gøre?

Giver dommen mulighed for det, kan personalet indskrænke Jonas' bevægelsesfrihed – både i boformen og udenfor. Et ønske om udgang på egen hånd i op til tre timer kan for eksempel blive afvist, hvis personalet vurderer, at det er nærliggende, at Jonas vil begå kriminalitet for at skaffe rusmidler. Et alternativ kan være, at en pædagog skal følge Jonas på hans udgang.

Er der alene begrundet mistanke om, at Jonas er på vej ud i et misbrug, kan personalet bede ham om at afgive en urinprøve. Jonas har ret til at nægte, men han bør også oplyses om, at det kan bestyrke personalets mistanke.

Personalet kan dog ofte komme langt ved tydeligt og konkret at forklare, hvad Jonas opnår ved at samarbejde, og hvad konsekvenserne kan være for ham, hvis han fortsætter ud i misbrug.

Hvis personalet opdager, at Jonas har stoffer på sig, skal politiet tilkaldes. Det gælder også, hvis personalet har begrundet mistanke om, at Jonas gemmer stoffer på værelset og ikke vil lade personalet komme ind og lede efter det.

Hvis Jonas får indført vilkår om misbrugskontrol og -behandling i sin dom, skal overtrædelser heraf indberettes til den tilsynsførende konsulent, samrådet og statsadvokaten.

KRIMINALITET BEGÅET I TILSYNSPERIODEN

Som led i det kriminalpræventive arbejde er det hensigtsmæssigt, hvis den kommunale tilsynsmyndighed på forhånd har opstillet procedurer for politianmeldelse af eventuel ny kriminalitet i domsperioden.

Ny kriminalitet kan udløse en mere indgribende foranstaltning, hvis statsadvokaten og retten vurderer, at den allerede idømte foranstaltning ikke er nok til at forhindre ny kriminalitet. Det samme kan især ske, hvis den nye kriminalitet er af grovere karakter end den kriminalitet, der udløste den nuværende dom.

Hvis ny kriminalitet ikke bliver anmeldt, kan anklagemyndigheden næppe danne sig et dækkende billede af den domfældtes tilstand og udvikling. Det kan indebære, at foranstaltningsdommen bliver ophævet eller lempet for tidligt.

POLITIANMELDELSER

Hverken det omsorgsudøvende personale eller myndighedspersoner har en særlig anmeldelsesforpligtigelse i forhold til kendskab til begået kriminalitet.

Hvis personalet har en begrundet viden eller formodning om, at den domfældte påtænker at begå en personfarlig handling, skal man forsøge at standse pågældende, herunder tilkalde politiet. Hvis ikke, kan personalet risikere selv at blive sigtet for at overtræde straffeloven. Her tænkes på handlinger, som medfører fare for andre menneskers liv og velfærd.

En sådan anmeldelse indebærer ikke en overtrædelse af tavshedspligten.

Ovenstående må ikke forveksles med den særligt udvidede underretningspligt på børneområdet, hvor enhver offentlig ansat er forpligtiget til at underrette et barns opholdskommune, hvis der er risiko for, at et barn udsættes for overlast af enhver art.

I forhold til andre kriminelle handlinger har ombudsmanden i en inspektionsrapport fra en boform for blandt andet domfældte (Halsebyvænget den 28. februar 2002) udtalt, at det kan være hensigtsmæssigt, at personalet politianmelder sådanne episoder. Ombudsmanden siger dog samme sted, at han ikke kan udelukke, at politianmeldelse i enkelte tilfælde kan udelades af pædagogiske årsager.

EKSEMPEL 2

HVORNÅR SKAL VI RINGE EFTER POLITIET?

Efterhånden har boformens personale ikke tal på, hvor mange gange de har ringet til politiet for at melde beboeren Jeppe for at udeblive fra en aftale om udgang, jf. domstyperne 3-5 beskrevet i afsnittet herom.

Desværre oplever personalet, at politiet ofte kun har et skuldertræk til overs for deres opkald og ikke agter at køre ud efter Jeppe. Ordene: 'Han kommer jo hjem alligevel på et eller andet tidspunkt' ligger i luften. Det er personalets indtryk, at politiet nok skal komme, hvis der er fare for liv og lemmer, men at de ellers er afmålte i deres engagement. Måske fordi politiet tror, at personalet har flere magtbeføjelser, end de reelt har.

Hvad kan personalet gøre?

Politiet bør kontaktes hver gang, personalet vurderer, at det er en politisag. Også selv om det er sket mange gange før. Hvis politiet afviser anmeldelsen, bør personalet under alle omstændigheder bede om en kvittering for anmeldelsen.

En afvisning fra politiet kan skabe frustration hos personalet, men pædagogisk set gør det dog oftest ikke stor forskel for beboerne. Når der er taget kontakt til politiet, viser erfaringen fra flere boformer, at beboerne sjældent tør kalkulere med, at politiet alligevel ikke kommer, hvis de bliver ved med at overtræde reglerne.

Boformen bør journalisere alle anmeldelser – også dem, politiet afviser.

Boformen kan også vælge at holde et møde med politiet om, hvordan man forholder sig i disse tilfælde.

VARETÆGTSSURROGAT OG MENTALOBSERVATION

Hvis det vurderes, at en (formodet) udviklingshæmmet borger skal holdes i varetægtsfængsel under efterforskningen, sker det ikke i en arrest eller i et fængsel. I stedet afsiger dommeren i henhold til retsplejeloven en kendelse om at anbringe den pågældende i varetægtssurrogat i en boform efter serviceloven, hvis vedkommende samtykker heri. Kendelsen indeholder betingelserne for opholdet, uanset om det er i en åben eller sikret boform.

I henhold til § 17 i bekendtgørelse nr. 688 af 21. juni 2010 har kommunalbestyrelsen som myndighed også modtagepligt på dette område. Det kan betyde, at hvis opholdet i varetægtssurrogat skal finde sted på en åben afdeling, har hver enkelt kommune en forpligtigelse til at kunne anvise en plads til den pågældende person.

Hvis der er behov for ophold på en sikret boform, sker det på en retspsykiatrisk afdeling eller på det sikrede afsnit på Kofoedsminde, der i henhold til ovennævnte bekendtgørelses § 16, stk. 4, har modtagepligten.

Er der mistanke om, at lovovertræderen kan være udviklingshæmmet, foretages der som hovedregel altid en mentalundersøgelse, jf. retsplejelovens § 809. Der er få undtagelser, jf. Rigsadvokatens meddelelse nr. 5/207, afsnit 4.1. Undersøgelsen udføres af en psykiater, der laver en erklæring, som indgår i selve retssagen.

Når en mentalundersøgelse skal foretages under indlæggelse, har regionsrådene pligt til at modtage personer, der skal undergives mentalundersøgelse, jf. bekendtgørelse om ret til sygehusbehandling m.v. nr. 62 af 20. januar 2010. Det er statsadvokaten, der bestemmer, hvilken retspsykiatrisk afdeling, den pågældende skal indlægges på, jf. § 14, stk. 2 i samme bekendtgørelse.

Retsplejelovens bestemmelser om varetægtsfængsling

§ 762. En sigtet kan varetægtsfængsles, når der er begrundet mistanke om, at han har begået en lovovertrædelse, som er undergivet offentlig påtale, såfremt lovovertrædelsen efter loven kan medføre fængsel i 1 år og 6 måneder eller derover, og

1) der efter det om sigtedes forhold oplyste er bestemte grunde til at antage, at han vil unddrage sig forfølgningen eller fuldbyrdelsen, eller

2) der efter det om sigtedes forhold oplyste er bestemte grunde til at frygte, at han på fri fod vil begå ny lovovertrædelse af den foran nævnte beskaffenhed, eller

3) der efter sagens omstændigheder er bestemte grunde til at antage, at sigtede vil vanskeliggøre forfølgningen i sagen, navnlig ved at fjerne spor eller advare eller påvirke andre.

Stk. 2. En sigtet kan endvidere varetægtsfængsles, når der foreligger en særligt bestyrket mistanke om, at han har begået

- 1) en lovovertrædelse, som er undergivet offentlig påtale, og som efter loven kan medføre fængsel i 6 år eller derover, og hensynet til retshåndhævelsen efter oplysningerne om forholdets grovhed skønnes at kræve, at sigtede ikke er på fri fod, eller
- 2) en overtrædelse af straffelovens § 119, stk. 1, § 123, § 134 a, § 192 a, stk. 1, § 218, stk. 1, § 222, §§ 224 eller 225, jf. § 218, stk. 1, eller § 222, § 235, stk. 1, §§ 244-246, § 250 eller § 252 eller en overtrædelse af straffelovens § 232 over for et barn under 15 år, såfremt lovovertrædelsen efter oplysningerne om forholdets grovhed kan ventes at ville medføre en ubetinget dom på fængsel i mindst 60 dage og hensynet til retshåndhævelsen skønnes at kræve, at sigtede ikke er på fri fod.

Stk. 3. Varetægtsfængsling kan ikke anvendes, hvis lovovertrædelsen kan ventes at ville medføre straf af bøde eller fængsel i højst 30 dage, eller hvis frihedsberøvelsen vil stå i misforhold til den herved forvoldte forstyrrelse af sigtedes forhold, sagens betydning og den retsfølge, som kan ventes, hvis sigtede findes skyldig.

§ 765. Er betingelserne for anvendelse af varetægtsfængsling til stede, men kan varetægtsfængslingens øjemed opnås ved mindre indgribende foranstaltninger, træffer retten, hvis sigtede samtykker heri, i stedet for varetægtsfængsling bestemmelse derom.

Stk. 2. Retten kan således bestemme, at sigtede skal

- 1) undergive sig et af retten fastsat tilsyn,
- 2) overholde særlige bestemmelser vedrørende opholdssted, arbejde, anvendelse af fritid og samkvem med bestemte personer,

- 3) tage ophold i egnet hjem eller institution,
- 4) undergive sig psykiatrisk behandling eller afvænningsbehandling for misbrug af alkohol, narkotika eller lignende, om fornødent på hospital eller særlig institution,
- 5) give møde hos politiet på nærmere angivne tidspunkter,
- 6) hos politiet deponere pas eller andre legitimationspapirer,
- 7) stille en af retten fastsat økonomisk sikkerhed for sin tilstedeværelse ved retsmøde og ved fuldbyrdelsen af en eventuel dom.

Stk. 3. Ved afgørelser i medfør af stk. 1 og 2 finder bestemmelserne i § 764 tilsvarende anvendelse.

Stk. 4. Hvis sigtede unddrager sig møde i retten eller fuldbyrdelse af dommen, kan retten, efter at der så vidt muligt er givet dem, afgørelsen vedrører, lejlighed til at udtale sig, ved kendelse bestemme, at en sikkerhed, der er stillet i medfør af stk. 2, nr. 7, er forbrudt. En forbrudt sikkerhed tilfalder statskassen, dog således at den forurettedes erstatningskrav kan dækkes af beløbet. Retten kan under særlige omstændigheder i indtil 6 måneder efter kendelsen bestemme, at en forbrudt sikkerhed, der er tilfaldet statskassen, helt eller delvis skal tilbagebetales.

Stk. 5. Justitsministeren kan efter forhandling med socialministeren og sundhedsministeren fastsætte regler om meddelelse af tilladelse til udgang m.v. til personer, der er anbragt i institution eller hospital m.v. i medfør af stk. 2, nr. 3 eller 4, når der ikke i øvrigt er taget stilling hertil. Justitsministeren kan i den forbindelse fastsætte, at afgørelser, der træffes i medfør af disse regler, ikke kan indbringes for højere administrativ myndighed.

§ 777. *En varetægtsarrestant kan anbringes i en anstalt for personer, der udstår fængselsstraf eller forvaring, eller i hospital m.v., jf. straffelovens §§ 68 og 69, hvis den pågældende selv, anklagemyndigheden og institutionens ledelse samtykker heri. Hvis helbredsmæssige hensyn eller hensynet til andres sikkerhed gør det påkrævet, kan retten undtagelsesvis godkende en sådan anbringelse uden arrestantens samtykke. I institutionen behandles*

den frivilligt overførte varetægtsarrestant efter de regler, der gælder for personer, der er anbragt dér i henhold til dom, mens den tvangsmæssigt overførte varetægtsarrestant behandles efter reglerne om varetægtsarrestanter, i det omfang hensynet til orden og sikkerhed i institutionen gør det muligt. Arrestanten må dog ikke uden rettens godkendelse forlade institutionen, bortset fra de tilfælde, der er nævnt i § 771, stk. 2.

§ 777 – overførsel til hospital mv. eller overførsel til anden institution

NDU's jurister mener, at det er en misforståelse, at retsplejelovens § 777 kan anvendes til anbringelse af sigtede i surrogat. Institutionsbegrebet i den sociale lovgivning er ophævet, myndighedsudøvelsen er tillagt kommunerne og driften regionerne. Hvor kommer samtykket ind? Ved en anbringelse i surrogat, skal der foretages en almindelig visitation efter servicelovens regler på baggrund af rettens kendelse om surrogatanbringelse. Hvis kommunen ikke af retten bliver inddraget i visitationen, skal kommunen ikke betale for opholdet.

Politiet skal bringe den sigtede til opholdsstedet, ligesom politiet har ansvaret for, at den sigtede bliver transporteret til retsmøderne.

Retten kan fastsætte bestemmelserne for udgang, jf. bekendtgørelse nr. 200 af 25. marts 2004.

Udgangsgangsbestemmelserne i henhold til anbringelse efter retsplejeloven (varetægts-surrogat):

§ 7. Personer, der er anbragt i varetægtssurrogat i institution eller hospital på åben afdeling, herunder indlagt til mentalobservation, må ikke **uden rettens godkendelse**⁷ forlade institutionens eller hospitalets område.

Stk. 2. Personer, der er anbragt i varetægtssurrogat i institution eller hospital på lukket eller sikret afdeling, herunder indlagt til mentalobservation, må ikke uden rettens godkendelse forlade afdelingen.

Stk. 3. Når særlige omstændigheder taler derfor, kan hospitalets eller institutionens ledelse **dog med politiets samtykke** give tilladelse til udgang med ledsager for et kortere tidsrum fra afdelingen eller fra institutionens eller hospitalets område.

§ 8. Varetægtsarrestanter, der er indlagt til mentalobservation på åben afdeling, må ikke uden rettens godkendelse forlade institutionens eller hospitalets område.

Stk. 2. Varetægtsarrestanter, der er indlagt til mentalobservation på lukket eller sikret afdeling, må ikke uden rettens godkendelse forlade afdelingen.

Stk. 3. Når særlige omstændigheder taler derfor, kan hospitalets eller institutionens ledelse dog med politiets samtykke give tilladelse til udgang med ledsager for et kortere tidsrum fra afdelingen eller fra institutionens eller hospitalets område, jf. retsplejelovens § 771, stk. 2.

§ 9. Personer, der uden at være varetægtsfængslede eller anbragt i varetægtssurrogat, er indlagt til mentalobservation, kan, medmindre retten har truffet anden bestemmelse, gives tilladelse til udgang fra institutionens eller hospitalets område, når hensynet til gennemførelsen af undersøgelsen ikke gør deres tilstedeværelse nødvendig, eller når særlige hensyn taler derfor. Afgørelsen om udgang træffes af hospitalets eller institutionens ledelse.

§ 10. Tilladelse til udgang i medfør af § 7, stk. 3, § 8, stk. 3, og § 9 betinges af, at den pågældende under udgangen ikke begår strafbart forhold eller i øvrigt misbruger udgangstilladelsen. Tilladelsen kan endvidere betinges af andre vilkår, som findes formålstjenlige for at undgå misbrug.

§ 11. Personer, som er anbragt i varetægtssurrogat eller varetægtsarrestanter, der er indlagt til mentalobservation, **anbringes i lukket** eller sikret afdeling, medmindre andet fremgår af rettens kendelse, eller politiet giver samtykke til anden anbringelse.

Retsplejeloven foreskriver, hvilke muligheder der kan være for at kontrollere besøg, breve mv.

Retsplejeloven

§ 771. En varetægtsarrestant kan modtage besøg i det omfang, opretholdelse af orden og sikkerhed i varetægtsfængslet tillader det. Politiet kan af hensyn til varetægtsfængslingens øjemed modsætte sig, at varetægtsarrestanten modtager besøg, eller forlange, at besøg finder sted under kontrol. Nægter politiet besøg, skal varetægtsarrestanten underrettes herom, medmindre dommeren af hensyn til efterforskningen træffer anden bestemmelse. Varetægtsarrestanten kan kræve, at politiets afslag på besøg eller krav om kontrol forelægges retten til afgørelse. Arrestanten har altid ret til ukontrolleret besøg af sin forsvarer.

Stk. 2. Når særlige omstændigheder taler derfor, kan institutionens ledelse med politiets samtykke give en varetægtsarrestant udgangstilladelse med ledsager for et kortere tidsrum.

§ 772. En varetægtsarrestant har ret til at modtage og afsende breve. Politiet kan gennemse brevene inden modtagelsen eller afsendelsen. Politiet skal snarest muligt udlevere eller sende brevene, medmindre indholdet vil kunne være til skade for efter-

forskningen eller opretholdelse af orden og sikkerhed i varetægtsfængslet. Tilbageholdes et brev, skal spørgsmålet, om tilbageholdelsen bør opretholdes, straks forelægges retten til afgørelse. Opretholdes tilbageholdelsen, skal afsenderen straks underrettes, medmindre dommeren af hensyn til efterforskningen træffer anden bestemmelse.

Stk. 2. En varetægtsarrestant har ret til ukontrolleret brevveksling med retten, forsvareren, justitsministeren, direktøren for kriminalforsorgen og Folketingets Ombudsmand. Justitsministeren kan fastsætte regler om varetægtsarrestanternes ret til at afsende lukkede breve til andre offentlige myndigheder eller enkeltpersoner.

§ 773. Såfremt politiet bestemmer, at der af hensyn til varetægtsfængslingens øjemed skal foretages andre begrænsninger i en varetægtsarrestants rettigheder, kan arrestanten forlange spørgsmålet om opretholdelsen af begrænsningerne forelagt retten til afgørelse.

§ 774. Hverken institutionens personale eller andre må benyttes til at udforske varetægtsarrestanter.

STRAFFERETTEN OG SERVICELOVEN OM SOCIALPÆDAGOGISK BEHANDLINGSARBEJDE

Strafferetten forudsætter, at den domfældte modtager en intensiv socialpædagogisk behandlingsindsats – eventuelt kombineret med en sundhedsfaglig eller psykiatrisk behandling.⁸

Ifølge servicelovens § 81 skal en person med **nedsat funktionsevne** tilbydes et kompenserende tilbud. Denne regel gælder også for domfældte. Reglerne vedrørende magtanvendelse mv. er ikke gældende for denne persongruppe, hvorfor der alene kan anvendes nødværge/nødret, hvis situationen i øvrigt betinger og berettiger et sådant indgreb, jf. nedenfor.

Servicelovens § 82 fastsætter, at kommunalbestyrelsen skal yde hjælp til en person med **betydelig nedsat psykisk funktionsevne**, der ikke kan varetage egne interesser, uanset om vedkommende samtykker eller ej.

I enkelte tilfælde kan omsorgsudøvelsen gennemføres ved hjælp af magtreglerne, hvis de særlige skrappe betingelser herfor er opfyldt. Denne bestemmelse gælder også for de domfældte, der har en betydelig nedsat psykisk funktionsevne.

Serviceleven

§ 81. Kommunalbestyrelsen skal tilbyde en særlig indsats til voksne med nedsat fysisk eller psykisk funktionsevne eller med særlige sociale problemer. Formålet med indsatsen er

- 1) at forebygge, at problemerne for den enkelte forværres,
- 2) at forbedre den enkeltes sociale og personlige funktion samt udviklingsmuligheder,
- 3) at forbedre mulighederne for den enkeltes livsudfoldelse gennem kontakt, tilbud om samvær, aktivitet, behandling, omsorg og pleje og
- 4) at yde en helhedsorienteret indsats med service-tilbud afpasset efter den enkeltes særlige behov i egen bolig, herunder i botilbud efter lov om almenbolig m.v. eller i botilbud efter denne lov.

§ 82. Kommunalbestyrelsen skal yde hjælp efter denne lov i overensstemmelse med formålet, jf. § 81, til personer med betydelig nedsat psykisk funktionsevne, der ikke kan tage vare på deres egne interesser, uanset om der foreligger samtykke fra den enkelte. Hjælpen kan dog ikke ydes ved brug af fysisk tvang.

Stk. 2. Kommunalbestyrelsen skal påse, om der er pårørende eller andre, der kan varetage interesserne for en person med betydelig nedsat psykisk funktionsevne. Kommunalbestyrelsen skal være opmærksom på, om der er behov for at bede statsforvaltningen om at beskikke en værge efter værgemålsloven.

⁸ Foranstaltningsdomme til udviklingshæmmede lovovertrædere indeholder ikke et behandlingsforløb fastsat af en overlæge. Det gør til gengæld foranstaltningsdomme til psykisk syge kriminelle – og derfor kaldes disse i daglig tale for behandlingsdomme. Det hænder imidlertid, at nogle blander de to områder sammen, men de er forskellige og underlagt hver deres regelsæt.

Personer, der er omfattet af straffelovens § 16, stk. 1, 2. pkt., og derfor fritaget for straf, må altid anses som værende omfattet af begge bestemmelser, hvorfor der kan igangsættes en socialpædagogisk behandlingsindsats uanset samtykke fra den domfældte. Hvis vedkommende modsætter sig behandlingsindsatsen, vil der dog ikke være mulighed for at gennemtvinge denne, da magtreglerne ikke åbner mulighed herfor.

Personer, der er omfattet af straffelovens § 16, stk. 2, må i henhold til ordlyden som udgangspunkt kun antages at være omfattet af servicelovens § 81, hvorfor den sociale indsats kun kan iværksættes med samtykke og frivillighed fra den domfældte.

Der er således ikke helt sammenhæng mellem forudsætningerne i strafferetten og socialretten. Der er blandt den vigtige forskel, at strafferetten bygger på påbud, tvang og kontrol. Serviceloven bygger på tilbud, samtykke og frivillighed.

Servicelovens omsorgstilbud vil således meget sjældent kunne gennemføres med tvang, og det socialpædagogiske behandlingsarbejde vil aldrig kunne gennemføres med tvangsforanstaltninger, men kan kun bygge på motivation. Det kan derfor i nogle tilfælde være en stor udfordring for personalet, hvis den i dommen antagne forudsætning om gennemførelse af socialpædagogisk behandling og eventuel anden behandling skal opfyldes.

Reglerne om magtanvendelse i serviceloven

Reglerne vedrørende magtanvendelse over for voksne på det sociale område findes i servicelovens kapitel 24 (§§ 124 ff). Der er ikke særlige regler for domfældte, hvilket betyder, at magtanvendelse kun kan finde sted, hvis den domfældte tilhører målgruppen, som beskrevet i servicelovens § 124 a (væsentlig nedsat funktionsevne), og hvis indgrebet i øvrigt opfylder den konkrete bestemmelse i magtreglerne.

Eksempelvis vedrørende fastholdelse efter servicelovens § 126, stk. 1, hvorefter personalet kan træffe afgørelse om at fastholde eller føre personen til et andet opholdssted, hvis der er nærliggende risiko for, at vedkommende udsætter sig selv eller andre for at lide væsentlig personskade og forholdene i øvrigt gør det absolut påkrævet.

For at afgøre, hvorvidt denne bestemmelse kan finde anvendelse, skal det først afdækkes, om vedkommende tilhører målgruppen i magtreglerne – altså om vedkommende ifølge en læge eller anden autoriseret sundhedsperson er vurderet til at have en betydelig og varig nedsat psykisk funktionsevne. Hvis dette er tilfældet, skal det herefter vurderes, hvorvidt der er risiko for, at

handlingen kan medføre en væsentlig personskade. Er dette tilfældet, skal der tages stilling til, hvorvidt indgrebet er absolut påkrævet. Først da kan indgrebet foretages efter servicelovens § 126, stk. 1.

NDU's jurister vurderer, at disse betingelser formentlig sjældent vil være opfyldt over for udviklingshæmmede domfældte, der er omfattede af straffelovens § 16, stk. 2 – altså lettere mentalt retarderede. Den samme problemstilling må antages at være gældende for sigtede udviklingshæmmede i varetægtssurrogat.

Rigsadvokaten har i en skrivelse til Justitsministeriet af 22. januar 2009 udtalt, at et krav om behandling af den domfældte udviklingshæmmede under anbringelsen **ikke fremgår direkte af foranstaltningsdommen** (domstype 1 – 3).

I dommen anføres alene, efter Rigsadvokatens vurdering, at den pågældende **skal anbringes** i en institution for personer med vidtgående psykiske handicap. Rigsadvokaten antager endvidere ikke, at foranstaltningen forspildes, hvis den domfældte ikke modtager behandling, ligesom det formentligt i mange tilfælde kan være vanskeligt at pege på behandling, der kan forebygge fremtidig kriminalitet.

De eneste tvangsmuligheder, selve dommen derfor giver mulighed for, er dels tilsynskommunens beslutning om optagelse i en boform oprettet efter servicelovens § 108, jf. retssikkerhedslovens § 16 a, og dels personalets mulighed for at tilbageholde en udviklingshæmmede lovovertræder i boformen, hvis vedkommende har domstype 1, 2 eller 3. Denne mulighed fremgår endvidere af straffelovens § 13, stk. 3.

Hvis det derfor ikke er muligt at motivere den domfældte til at tage imod den socialpædagogiske behandling samt anden behandling, vil personalet ikke kunne gennemføre behandlingsarbejdet i domsperioden.

SIKREDE BOFORMER

Kommunalbestyrelsen for Lolland Kommune har siden 1. januar 2007 haft pligt til at etablere tilbud i en landsdækkende sikret boform (Kofoedsminde) og til her at modtage personer, som i henhold til dom eller retskendelse skal optages i en (særligt) sikret boform, jf. § 16, stk. 4, i Socialministeriet bekendtgørelse nr. 688 af 21. juni 2010 om magtanvendelse mv.

Kofoedsminde er en sikret boform med sikrede afdelinger, og har som den eneste i Danmark tilladelse til at have sikrede afdelinger.

Kofoedsminde skal modtage de voksne domfældte udviklingshæmmede, som, uanset hvor de kommer fra i landet, enten får dom til anbringelse i en sikret afdeling eller en kombinationsdom (domstype 1 – 2). I sidstnævnte tilfælde kan handlekommunen vælge at visitere den domfældte til den sikrede afdeling fra et åbent botilbud, hvis der er begrundelse herfor.

Herudover modtager Kofoedsminde også de voksne borgere, som skal i varetægtssurrogat i en sikret afdeling, såfremt de formodes at være udviklingshæmmede og har begået personfarlig kriminalitet.

Endelig kan det i visse sager komme på tale, at hensynet til retsfølelsen gør et surrogatophold i en sikret boform nødvendigt.

Når en borger således skal anbringes i en sikret afdeling på Kofoedsminde, skal der ske en visitation efter service- og retssikkerhedslovens regler. Borgeren kan ikke modsætte sig visitationen, da kommunen som følge af dommen eller kendelsen har pligt til at træffe denne afgørelse, jf. § 17, stk. 2, i bekendtgørelse nr. 688 af 21. juni 2010.

Når en kommune har en borger, der skal visiteres til Kofoedsminde, skal der rettes henvendelse til Lolland Kommune, som er ansvarlig for matching.

Region Sjælland er driftsherre for den sikrede boform for Kofoedsminde. Der er 32 sikrede pladser på Kofoedsminde fordelt på seks afdelinger. Et ophold på sikret afdeling er objektivt finansieret, jf. § 3 i bekendtgørelse nr. 781 af 6. juli 2006.

I en sikret afdeling er det tilladt at have yderdøre og vinduer konstant aflåst.

Lolland Kommune har ingen modtagepligt, når det gælder Kofoedsmindes åbne afdelinger. De åbne afdelinger bruges blandt andet til at udsłuse domfældte fra de sikrede pladser. Visitation

til de åbne pladser sker som en almindelig visitation efter servicelovens regler. Visitationskompetencen er hos handlekommunen, og der aftales et ophold efter en fastsat takst eller efter en særlig takst/tillægsydelse.

Oprettelse af nye sikrede boformer

Servicelovens § 108, stk. 6, giver hjemmel til, at der fastsættes særlige regler om sikrede afdelinger. § 16, stk. 1, i bekendtgørelse nr. 688 af 21. juni 2010 giver blandt andet mulighed for, at der kan oprettes sikrede afdelinger andre steder i landet end på Kofoedsminde.

Den stedlige kommune kan ansøge Socialministeriet om at oprette en sikret boform. En sådan boform er ikke omfattet af nugældende regler om objektiv finansiering fastsat i § 3 i bekendtgørelse nr. 781 af 6. juli 2006.

Men da det påhviler de fem regioner at koordinere behovet for sikrede pladser også på voksenområdet i rammeaftaleregion, skal den stedlige kommune rette henvendelse til den stedlige region. Denne region vurderer behovet for eventuelt at etablere yderligere sikrede pladser sammen med de øvrige regioner, herunder muligheden for at udvide pladstallet på Kofoedsminde. En udvidelse skal herefter indgå i rammeaftalerne.

Der er pr. 1. december 2010 ingen nye godkendelser af andre sikrede pladser end de eksisterende på Kofoedsminde.

SAMRÅD OG ANDRE IKKE LOVFASTSATTE FÆLLESKOMMUNALE SAMARBEJDSFORA VEDRØRENDE SIGTEDE OG DOMFÆLDTE UDVIKLINGSHÆMMEDE

I maj 1986 anbefalede den daværende Socialstyrelse i en rapport fra Udvalget vedrørende lukkede institutioner og alternative foranstaltninger, at der nedsattes et tværfagligt samråd i hvert amt for at sikre en mere grundig vurdering af lovovertræderens situation ved valg af sanktion.

Anklagemyndighed og domstol blev ikke pålagt at søge støtte hos Retslægerådet i netop sanktionsspørgsmålet i Socialstyrelsens rapport.

Samrådet skulle udtale sig vejledende om sanktioner for udviklingshæmmede lovovertrædere, såfremt det ikke ville forhale sagen unødigt, da det forudsattes, at netop valget af sanktionsform krævede et særligt kendskab til institutionsområdet, herunder personalets beføjelser på de forskellige tilbud.

Udvalget foreslog, at samrådene blandt andet skulle udtale sig om:

- hensigtsmæssigheden i at anbringe en sigtet person i varetægtssurrogat eller i arresten, herunder i hvilken foranstaltning varetægtssurrogat bør finde sted
- sanktionsvalg på baggrund af mentalundersøgelse/observation eller udtalelse fra Retslægerådet
- fastsættelse af vilkår for tiltalefrafald
- ændring eller ophævelse af en foranstaltning efter straffelovens §§ 68–69
- meddelelse af friheder til lovovertredere med et vidtgående handicap, der er dømt til anbringelse i institution, jf. nu udgangsbekendtgørelsen

Samrådene blev i 1986 foreslået sammensat som nedenstående, dog ændret til nutidige forhold:

- En repræsentant for kriminalforsorgen
- En psykiater udpeget af regionen
- Et medlem udpeget af kommunen (myndighed)
- En psykolog udpeget af kommunerne

Ad hoc kan tilkaldes særligt sagkyndige.

Rigsadvokaten har i en tidligere Meddelelse nr. 5 fra 2002, *Behandlingen af straffesager vedrørende psykisk afvigende kriminelle og personer omfattet af straffelovens §70* anført, at sager bør forelægges samrådet, inden der udfærdiges anklageskrift med henblik på sanktionsvalg mv.

I sin nugældende Meddelelse nr. 5 fra 12. juli 2007 anfører Rigsadvokaten, at der forud for den 1. januar 2007, hvor kommunalreformen trådte i kraft, var oprettet tværfaglige samråd i de fleste amter. Således kunne anklagemyndigheden inden domsforhandlingen indhente en udtalelse fra disse samråd om den praktiske mulighed for at fuldbyrde domme vedrørende psykisk udviklingshæmmede, herunder om anbringelses- og sikkerhedsmæssige problemer.

Da amterne som følge af reformen er nedlagt, er det, som Rigsadvokaten har anført, uafklaret, hvorvidt samrådene vil blive videreført, herunder i hvilket regi og i hvilken form det kan ske.

Det skal bemærkes, at Rigsadvokatens Meddelelse er en intern instruks for anklagemyndigheden.

Samrådene efter kommunalreformen – en status

Pr. 1. december 2010 er der etableret syv samråd forskellige steder i landet. Samrådene hviler stadig ikke på noget lovgrundlag – og organiserer sig derfor på forskellig vis. Næsten alle er oprettede som fælleskommunale samråd, hvor én kommune forestår sekretariatsbetjeningen.

Alle samråd har vedtægter eller forretningsordener, men definerer i øvrigt deres opgaver forskelligt. Nogle samråd udtaler sig kun om sanktionsvalg, mens andre blandt andet også udtaler sig om, hvorvidt vedkommende tilhører den målgruppe, der er beskrevet i straffelovens § 16, stk. 1, 2. pkt., og stk. 2.

NDU er bekendt med, at anklagemyndigheden de fleste steder er tilfredse med de vejledende udtalelser, der kommer fra samrådene.

Nogle kommuner har ikke ønsker om at indgå i et samråd. Disse kommuner har derfor selv fastsat, hvorledes de vil udfærdige udtalelse til statsadvokat, herunder hvorledes de vil indhente sagkyndig bistand til risikovurdering mv.

Udveksling af oplysninger mellem de enkelte tilsynskommuner og samrådene/tværkommunale ekspertfora

Udvekslingen af oplysninger mellem tilsynskommune og anklagemyndighed er forudsætningsvis hjemlet i retssikkerhedslovens § 16 a, jf. straffelovens § 68 og 68 a, og direkte hjemlet i straffelovens § 72 i domsperioden.

Til gengæld er der en særlig problemstilling i forhold til udveksling af oplysninger, når tværkommunale samråd/ekspertfora er involveret.

De eksisterende fælleskommunale samråd er ikke myndigheder, der kan træffe afgørelser af nogen art. De må derfor alene betragtes som ekspertorganer, der kan afgive vejledende og kvalificerede udtalelser til anklagemyndigheden – på den enkelte tilsynskommunes vegne. Da samrådene som nævnt ikke er nedsat ved lov, er der ingen direkte lovhjemmel til at udveksle oplysninger mellem tilsynskommune, samråd og anklagemyndighed i de forvaltningsretlige regler, der blandt andet gælder for udveksling af oplysninger mellem myndigheder mv.

De nye regler i retsplejelovens § 114, stk. 2, og § 115 om samarbejdet mellem politi, kommunernes sociale områder og behandlingspsykiatrien – det såkaldte PSP-samarbejde – kan ikke anvendes som hjemmelsgrundlag til at udveksle oplysninger mellem samråd, tilsynskommune og anklagemyndighed. Disse regler gælder kun udveksling af oplysninger på dette i reglerne helt afgrænsede område.

OVERSIGT OVER SAMRÅDENE I DANMARK PR. 1. DECEMBER 2010

Aalborg Kommune driver et samråd på vegne af kommunerne i Region Nordjylland

Viborg Kommune driver et samråd på vegne af kommunerne i den vestlige del af Region Midtjylland, eksklusiv Holstebro Kommune

Århus Kommune driver et samråd på vegne af kommunerne i den østlige del af Region Midtjylland

Region Syddanmark driver et samråd på vegne af kommunerne i regionen

Københavns Kommune driver sit eget samråd

Frederiksberg Kommune driver en samrådslignende funktion ad hoc

Rudersdal Kommune driver et samråd på vegne af 21 hovedstads-kommuner

De kommuner, som ikke er med i et fælles samråd, rådgiver selv retsinstanserne.

Spørgsmålet om udveksling af oplysninger mellem samråd, anklagemyndighed og tilsynsmyndighed må derfor kunne anskues som udveksling af oplysninger mellem en tilsynskommune, dennes eksterne leverandør (samrådet) og anklagemyndighed, hvor samrådet er underlagt de regler om tavshedspligt mv., der gælder for kommunernes øvrige leverandører på det sociale område, herunder er selvstændig ansvarlig for, at meget personfølsomme dokumenter mv. bliver opbevaret efter persondatalovens forskrifter.

Det er op til den enkelte tilsynskommune, hvorvidt man vil købe konsulentytelser hos eksterne leverandører, herunder fastlægge, at den eksterne leverandør udfærdiger udtalelserne på tilsynskommunens vegne, da der ikke er tale om afgørelser, tilsynskommunen som myndighed er forpligtet til at træffe.

Denne anskuelse indebærer, at samrådets udtalelse, straks den er afgivet på tilsynskommunens vegne, ikke længere er samrådets 'ejendom', men tilsynskommunens. Hvis der begæres aktindsigt i samrådets materiale mv., skal spørgsmålet derfor behandles af tilsynskommunen efter de almindelige forvaltningsretlige regler.

Det betyder også, at samrådene skal sikre, at alle udtalelser, der afgives, er i overensstemmelse med tilsynskommunens anbefaling om sanktionsvalg mv. Er tilsynskommunen uenig i samrådets vurdering, bør denne ikke fremsendes. I stedet må tilsynskommunen selv afgive udtalelse.

Endelig bevirker anskuelser om leverandøren, at der kan ske udveksling af personfølsomme oplysninger mellem kommune, ekstern leverandør og anklagemyndighed – uden at reglerne om tavshedspligt mv. overtrædes, hvis udvekslingen udelukkende vedrører oplysninger, der er nødvendige for, at samrådet på tilsynsmyndighedens vegne kan skrive en udtalelse til anklagemyndigheden.

Et enkelt af de nuværende fælleskommunale samråd har valgt at gribe samarbejdet og problemstillingen an på en anden måde: Kommunerne indhenter som tilsynsmyndighed samtykke fra den enkelte borger (eventuelt dennes personlige værge, hvis vedkommende er underlagt et personligt værgemål) til, at oplysninger må videregives til det/de nedsatte samråd, der således på tilsynsmyndighedens vegne kan afgive vejledende udtalelser. Den sigtede eller domfældte person vil ved valg af denne fremgangsmåde kunne sige nej til videregivelsen, hvorefter tilsynskommunen selv vil skulle afgive eventuelle udtalelser mv.

En del kommuner har kun få sager på dette område, og kan derfor have brug for eller ønske om at få hjælp til at kvalificere udtalelserne til anklagemyndigheden.

NDU vil derfor opfordre til, at der bliver set på mulighederne for at give kommunerne lov hjemmel til at delegere myndighedsansvar til hinanden (eller en eventuel anden mulighed for at videregive oplysninger), så der opnås sikkerhed for, at tilsynskommunerne kan videregive oplysninger om konkrete borgere uden deres samtykke til tværgående samarbejdsorganer/samråd uden at risikere, at reglerne om tavshedspligt eventuelt bliver overtrådt.

UDVIKLINGSHÆMMEDE LOVOVERTRÆDERE UNDER 18 ÅR

Straffeloven gælder fra det fyldte 14. år. Derfor kan unge udviklingshæmmede, der begår kriminalitet, efter de er blevet 14 år, også få en af de foranstaltningsdomme, Rigsadvokaten oplister, hvis de i øvrigt opfylder betingelserne herfor.

I praksis vil det dog være problematisk, hvis en ung under 18 år idømmes ophold på især **sikret boform** (domstype 1-2). Her gælder serviceloven, herunder de særlige regler vedrørende magtanvendelse.

Bekendtgørelse nr. 1093 af 21. september 2010 handler om magtanvendelse over for børn og unge, der er anbragt uden for hjemmet. I denne bekendtgørelse er en foranstaltningsdom efter straffelovens § 68 ikke angivet som anbringelsesgrundlag.

Tilsynsbestemmelsen i retssikkerhedslovens § 16 a taler endvidere om boformer oprettet efter servicelovens § 108, stk. 6, altså boformer for voksne. Det taler for, at den kommunale tilsynsforpligtigelse og hermed modtagepligten ikke gør sig gældende for sigtede og dømte udviklingshæmmede unge. Der ses en tilsvarende problemstilling i forhold til udgangsbekendtgørelsen.

Dog vil faremomentet nævnt i § 15, stk. 1, nr. 1, i bekendtgørelse nr. 1093, jf. ovenfor, muligvis kunne anvendes som anbringelsesgrundlag på en sikret institution. Det løser dog ikke den særlige problemstilling, der er i forhold til bekendtgørelsens fastsatte tidsbegrænsninger for ophold i sikret institution for unge under 18 år (hvis den domfældte unge er over 18 år, vil den domfældte kunne anbringes i sikret institution efter servicelovens § 108, hvor der ikke er tidsbegrænsning, hvis dommen giver mulighed for anbringelse i en sikret institution).

Der er endvidere ikke oprettet særlige sikrede institutionspladser til unge udviklingshæmmede mellem 14 og 18 år, som får foranstaltningsdomme. De anbringes derfor på almindelige børn- og ungeinstitutioner og forbliver der, indtil de fylder 18 år. Herefter kan kommunen som tilsynsmyndighed træffe beslutning om at overføre dem til en sikret boform efter retssikkerhedsloven § 16 a, hvis dommen giver den mulighed. Da vil problemet med tidsbegrænsningerne ikke længere være aktuelt for de pågældende.

I de sager, hvor dommen ikke har indbygget mulighed for overflytning til en sikret boform, kan anklagemyndigheden, når den unge er fyldt 18 år, forelægge sagen på ny for retten med henblik på at få dommen skærpet, hvis der er behov herfor. Hvis dommen ændres (domstype 1-2), kan/skal den domfældte herefter overføres til en sikret boform ved kommunal beslutning herom i henhold til servicelovens § 108 samt § 16, stk. 4, i bekendtgørelse nr. 688 af 21. juni 2010.

I Justitsministeriets betænkning nr. 1508 fra 2009 om indsatsen mod ungdomskriminalitet forslår et flertal i ungdomskommissionen, at der i rammeaftaleregi mellem kommunerne og regionerne bør blive etableret relevante og målrettede tilbud, herunder særlige institutionspladser til gruppen af unge udviklingshæmmede kriminelle.

Må man gribe ind, hvis den domfældte forlader sin bolig? | Må man låse dørene for den domfældte? | Må man foretage besøgs- og brevkontrol? | Må man administrere den domfældte fra et værelse til et andet? | Må man tvinge den domfældte på arbejde? | Må man gribe ind, hvis den domfældte forlader sin bolig? | Må man låse dørene for den domfældte? | Må man foretage besøgs- og brevkontrol? | Må man administrere den domfældtes bolig fra et værelse til et andet? | Må man tvinge den domfældte på arbejde? | Må man gribe ind, hvis den domfældte forlader sin bolig? | Må man låse dørene for den domfældte? | Må man foretage besøgs- og brevkontrol? | Må man administrere den domfældtes bolig fra et værelse til et andet? | Må man tvinge den domfældte på arbejde? |

SOCIALPÆDAGOGISKE UDFORDRINGER

rene for den domfældte? I Må man ransage den domfældtes bolig og konfiskere ejendele?
domfældtes økonomi? I Må man styre medicinen til den domfældte? I Må man flytte den
arbejde? I Må man sætte ind over for problemskabende seksuel adfærd? I Må man gribe
domfældte? I Må man ransage den domfældtes bolig og konfiskere ejendele? I Må man
økonomi? I Må man styre medicinen til den domfældte? I Må man flytte den domfældte
Må man sætte ind over for problemskabende seksuel adfærd? I Må man gribe ind, hvis den
Må man ransage den domfældtes bolig og konfiskere ejendele?

MÅ MAN GRIBE IND, HVIS DEN DOMFÆLDTE FORLADER SIN BOLIG?

For at besvare et sådant spørgsmål er det nødvendigt at skelne mellem de enkelte domstyper, jf. afsnittet herom.

Domfældte anbragt i sikret boform (domstype 1 og 2)

Det følger af dommen, at man skal opholde sig på den sikrede boform, med mindre man ledsages uden for matriklen.

Ifølge Rigsadvokatens skrivelse af 22. januar 2009 til Justitsministeriet fremgår det, at Rigsadvokaten vurderer, at det er en naturlig følge af en dom til anbringelse, at den domfældte ikke uden tilladelse må forlade institutionen, idet formålet med en sådan foranstaltning i modsat fald ville forspildes. Dette indebærer efter Rigsadvokatens opfattelse at, den domfældte udviklingshæmmede kan tilbageholdes. Det kan i den forbindelse ikke være en betingelse, at serviceovens regler om magtanvendelse samtidig er opfyldt. Den afsagte dom må antages at være tilstrækkelig hjemmelsgrundlag for tilbageholdelsen.

Ovenstående fremgår endvidere også af straffelovens § 13, stk. 3.

Selvom disse magtindgreb ikke foretages med hjemmel i servicelovens magtregler, skal personalet følge reglerne om indberetning af enhver magtanvendelse fastsat i servicelovens § 136, stk. 1, på de officielle magtindberetningsskemaer.

Det samme gælder, hvis en person er idømt en kombinationsdom, hvor tilsynsmyndigheden administrativt har besluttet at anbringe vedkommende i en sikret boform (domstype 2).

Hvis beboeren på udgang vil stikke af fra sin ledsager, gælder nødværgebestemmelsen i straffelovens § 13, stk. 3.

Surrogatanbragte (åben/sikret)

Det følger af kendelsen, at man skal opholde sig på den åbne eller den sikrede boform, med mindre man får politiets eller rettens tilladelse til at blive ledsaget uden for matriklen.

Der henvises til side 37, hvor de særlige udgangsbestemmelser i henhold til anbringelse efter retsplejeloven (varetægtssurrogat) står angivet.

Straffeloven

§ 13. Handlinger foretagne i nødværge er straffri, for så vidt de har været nødvendige for at modstå eller afværge et påbegyndt eller overhængende uretmæssigt angreb og ikke åbenbart går ud over, hvad der under hensyn til angrebets farlighed, angriberens person og det angrebne retsgodes betydning er forsvarligt.

Stk. 2. Overskrider nogen grænserne for lovligt nødværge, bliver han dog straffri, hvis overskridelsen er rimeligt begrundet i den ved angrebet fremkaldte skræk eller ophidselse.

Stk. 3. Tilsvarende regler finder anvendelse på handlinger, som er nødvendige for på retmæssig måde at skaffe lovlige påbud adlydt, iværksætte en lovlig pågribelse eller hindre en fanges eller tvangs-anbragt persons rømning.

Personalet må således anvende den fornødne magt til at føre personen tilbage til den sikrede boform. Nødværgehandlingen skal dog afvejes i forhold til det, der ønskes opnået.

Ellers må man bede politiet bringe den domfældte tilbage til boformen.

Domfældte anbragt i institution (domstype 3)

Socialministeriet skriver i vejledning nr. 54 af 21. juni 2010 (vejledning nr. 8 til serviceloven), at retten til at tilbageholde en domsanbragt person følger direkte af dommen:

**Vejledning nr. 8 til serviceloven -
om magtanvendelse og andre indgreb i selv-
bestemmelsesretten over for voksne, herunder
pædagogiske principper**

31. Efter servicelovens § 108, stk. 6 har kommunerne pligt til at modtage personer med betydelig og varigt nedsat psykisk funktionsevne, der med retskendelse skal underkastes mentalundersøgelse, der i henhold til dom eller kendelse skal anbringes i en boform for personer med betydelig nedsat psykisk funktionsevne eller undergives tilsyn, herunder med mulighed for administrativ frihedsberøvelse, eller personer, der som vilkår for tiltalefrafald eller prøveløsladelse skal anbringes i en boform for personer med betydelig nedsat psykisk funktionsevne eller undergives tilsyn, herunder med mulighed for administrativ frihedsberøvelse.

Pligten til at fastsætte regler herom er udmøntet i magtanvendelsesbekendtgørelsen nr. 688 af 21. juni 2010.

Personer med nedsat psykisk funktionsevne kan dømmes til en særlig sikret institution eller en boform efter servicelovens § 108.

Forsorgen udøves efter servicelovens regler, men da der her ikke er mulighed for at anbringe en person i et lukket botilbud, specificerer dommen efter straffelovens § 68 anbringelsessted og forholdene under anbringelsen. Hjemmelsgrundlaget for at tilbageholde domsanbragte personer i boligen er derfor dommen, mens magtanvendelse m.v. i øvrigt skal have hjemmel i serviceloven. Det betyder fx at magtanvendelse skal indberettes efter § 136, ligesom der skal gives et tilbud om udarbejdelse af en plan efter § 141.

85. Hvis en voksen person omfattet af reglerne om magtanvendelse i servicelovens kapitel 24 idømmes en dom efter straffelovgivningen, gælder de foranstaltninger, der i dommen er fastsat for den enkelte om eksempelvis tilbageholdelse.

Magtanvendelsesreglerne i servicelovens kapitel 24 vil have virkning som et supplement til dommen. Dommen vil således have forrang i forhold til magtanvendelsesreglerne. Tilbageholdelsen nævnt i eksemplet ovenfor sker i medfør af dommen. Hvis eksempelvis det ikke fremgår af en dom, at personen må tilbageholdes, vil personen kun kunne tilbageholdes, hvis betingelserne i servicelovens § 127 er opfyldt.

Det må imidlertid bemærkes, at de til dato kendte foranstaltningsdomme endnu ikke har angivet vilkår om tilbageholdelse. Det må endvidere anses som yderst tvivlsomt, hvorvidt dette vil ske i fremtiden, da anklagemyndighederne anvender Rigsadvokatens meddelelse nr. 5/2007 ved domsformuleringer, heri er ikke separat nævnt muligheden for tilbageholdelse.

Tilbage står derfor kun nødværgebestemmelsen i straffelovens § 13, stk. 3, samt Rigsadvokatens skrivelse af 22. januar 2009. Dette betyder, at også en person, der er idømt en anbringelsesdom (domstype 3) på åben afdeling, kan og skal tilbageholdes, hvis vedkommende vil rømme fra sin boform.

EKSEMPEL 3

MAGNUS KAN LØBE FRA DE FLESTE, HVIS HAN VIL

Magnus har en type 4 dom.

Magnus har i flere dage virket rastløs og ukoncentreret, når personalet på boformen har snakket med ham. Han tjekker ofte sin mobiltelefon for sms'er og holder øje med, hvem der kommer og går. Magnus' kontaktperson har en mistanke om, at Magnus planlægger at forlade boformen, uden at have en aftale om det med pædagogerne. Magnus nægter sit forehavende og vil ikke snakke om det. Alene det styrker pædagogernes mistanke. Og gør Magnus alvor af det, går det formentlig hurtigt. Han er en stærk fyr, som er kendt for at kunne løbe fra de fleste.

Hvad kan personalet gøre?

Magnus' boform har retningslinjer for, hvem man skal kontakte og i hvilken rækkefølge: Bagvagt/afdelingsleder og politi. Magnus er ikke surrogatanbragt eller anbragt i henhold til en dom, ellers skulle 'bortgangen' være meldt til politiet i det øjeblik, han var ude af døren.

Hvis personalet ser, at Magnus forlader boformen uden en aftale, kan de følge efter ham og forsøge at overtale ham til at vende om. Pædagogerne kan ud fra Magnus' tilstand og omstændigheder ved situationen vurdere, om der er behov for magtanvendelse, hvis hans funktionsniveau er så lavt, at magtanvendelsesreglerne er gældende og reglen om fastholdelse mv. i øvrigt er opfyldt.

Domfældte anbragt på social boform efter § 108 i serviceloven i henhold en kommunal tilsynsbeslutning (domstype 4)

Disse personer har ikke en ren anbringelsesdom. De er i stedet anbragt efter en administrativ beslutning truffet af den kommunale tilsynsmyndighed.

Det betyder, at straffelovens § 13, stk. 3, ikke kan anvendes.

Disse personer kan heller ikke tilbageholdes/føres tilbage til boligen med magt af personalet, med mindre de har så nedsat en funktionsevne, at de er omfattet af magtanvendelsesreglerne, og indgrebet i øvrigt kan rummes inden for servicelovens § 127, stk. 1 og 2.

Hvis personen ved afgang fra boformen tydeligt viser, at han vil begå en personfarlig kriminel handling – eksempelvis ved at fægte vildt med en kniv – så gælder den almindelig nødværge-regel i straffelovens § 13, stk. 1 og 2.

Straffelovens § 14 kan også i helt særlige tilfælde blive anvendt, hvor personalet må forsøge at standse vedkommende, uden at de dog udsætter sig selv for unødvendig fare.

Straffeloven

§ 14. En handling, der ellers ville være strafbar, straffes ikke, når den var nødvendig til afværgelse af

truende skade på person eller gods, og lovovertrædel-sen måtte anses for at være af forholdsvis underordnet betydning.

Politiet vil selvfølgelig altid kunne tilkaldes.

Skal politiet have hjemmel til at tilbageføre en person til boformen, hvor vedkommende har ophold på baggrund af en dom, skal personalet kunne dokumentere, at der er truffet den fornødne beslutning om anbringelse (domstype 4) af tilsynsmyndigheden, med mindre den domfældte er direkte domsanbragt (domstype 1-3). Da vil dommen alene kunne tjene som dokumentation for politiet.

Domfældte underlagt udelukkende tilsyn (domstype 5)

Med en sådan dom kan personen aldrig anbringes på baggrund af dommen eller en administrativ kommunal beslutning, hvorfor spørgsmålet om tilbageholdelse i boformen ikke kan blive aktuelt.

EKSEMPEL 4

RASMUS OVERSKRIDER TIDSBEGRÆNSNINGEN

Rasmus har en type 3 dom.

For tredje gang i træk kommer Rasmus for sent tilbage fra udgang til boformen, hvor han har boet siden sin anbringelsesdom.

Personalet er ikke i tvivl om, at Rasmus nok skal komme tilbage, men de har været usikre på, om han egentlig forstår, hvorfor der er tidsbegrænsning på hans udgang. Derfor har de været omhyggelige med at forklare Rasmus, hvor langt frihedsgraderne går. Alligevel overskrider han tidsbegrænsningen.

Hvad kan personalet gøre?

Personalet kan give Rasmus hans konkrete udgangsvilkår på skrift. Det er som regel også nyttigt at konfrontere beboeren med regelbrud. Hvorfor skete det, og hvad kan man sammen gøre for, at det ikke sker igen?

Er der tale om en frihed, som forstanderen har givet, så står beboeren til ansvar hos ham. Erfaringerne viser, at forstanderen oftest også er den person, som bedst kan gøre det klart for beboeren, at han skal overholde tidsbegrænsninger, når han er på uledsaget udgang.

Er der tale om overtrædelser af frihederne, som statsadvokaten har givet, så er det de instanser, statsadvokaten har nævnt i sin tilladelse, boformen skal kontakte. I enhver tilladelse fra statsadvokaten står det beskrevet, hvad man skal gøre ved overtrædelse af frihederne. I forbindelse med udtalelser til statsadvokaten skal misligholdelse af aftaler også tages med.

Enkelte boformer har særlige aftaler med politiet om, hvornår de bliver involveret ved rømninger eller udebliivelser.

BEGRÆNSNINGER I DEN PERSONLIGE FRIHED

Som det fremgår af de efterfølgende eksempler på det socialpædagogiske område savner personalet på boformerne i det daglige regler for at kunne løse problemer omkring brev- og besøgskontrol, urinprøvekontrol, frihedsinddragelse, brug af mobiltelefon og internet samt ransagning af værelse eller bolig.

Straffelov, servicelov eller anden lovgivning giver ikke specielle regler til løsning af disse problemstillinger. Er der så hjemmel i foranstaltningsdommen, altså i den for den enkelte afsagte dom? Rigsadvokaten er blevet spurgt og har efterfølgende givet sine betragtninger om problemstillingerne i en skrivelse til Justitsministeriet i januar 2009.

Her skriver Rigsadvokaten, at der næppe er tvivl om, at der i nogle situationer vil kunne fastsættes indskrænkninger i den domfældtes personlige frihed alene med hjemmel i den idømte foranstaltning. Men det vil formentlig kun være aktuelt i en sag, hvor der er en sådan forbindelse mellem det pådømte forhold og den konkrete tilsigtede indskrænkning, at en indskrænkning kan antages at være nødvendig for at forebygge yderligere lovovertrædelser.

Rigsadvokaten giver som eksempel en sag, hvor en domfældt er dømt for seksuelle overgreb begået mod en mindreårig, og hvor boformen ønsker at fastsætte regler om den domfældtes adgang til internettet for at hindre den pågældende i at søge efter børneporno. I dette konkrete eksempel mener Rigsadvokaten, at der lovligt vil kunne ske indskrænkning i den domfældtes adgang til internettet.

Rigsadvokaten skriver, at det er usikkert, om der overhovedet kan fastsættes andre indskrænkninger i den personlige frihed alene med hjemmel i foranstaltningsdommen, hvis det drejer sig om besøgs- og brevkontrol, urinprøvekontrol og mobiltelefoner.

MÅ MAN LÅSE DØRENE FOR DEN DOMFÆLDTE?

Yderdøre på sociale boformer må kun låses, som det sker andre steder i samfundet, for at forhindre udefra kommende i at komme ind. Dette betyder, at alle, der befinder sig inden for den låste dør, selv skal kunne låse døren op og komme ud, med mindre man har dom til ophold i en sikret boform (domstype 1) eller en kombinationsdom (domstype 2), hvor afgang om anbringelse i en sikret boform er truffet.

Indvendige døre i en boform må aldrig anvendes til at låse en person inde på eksempelvis sit værelse. Dette gælder overalt, også i en sikret boform.

Der har ikke siden 1991 været lukkede boformer inden for socialområdet i Danmark – bortset fra de sikrede (lukkede) på Kofoedsminde.

Der kan ikke søges om tilladelse til at låse døre for voksne beboere på åbne boformer af nogen art, idet dette er at sidestille med frihedsberøvelse, hvilket kun kan besluttes af en dommer. Dette fremgår af grundlovens § 71:

Grundloven

§ 71. Stk. 1. Den personlige frihed er ukrænkelig. Ingen dansk borger kan på grund af sin politiske eller religiøse overbevisning eller sin afstamning underkastes nogen form for frihedsberøvelse.

Stk. 2. Frihedsberøvelse kan kun finde sted med hjemmel i loven.

Stk. 3. Enhver, der anholdes, skal inden 24 timer stilles for en dommer. Hvis den anholdte ikke straks kan sættes på fri fod, skal dommeren ved en af grunde ledsaget kendelse, der afsiges snarest muligt og senest inden tre dage, afgøre, om han skal fængsles, og, hvis han kan løslades mod sikkerhed, bestemme dennes art og størrelse. Denne bestemmelse kan for Grønlands vedkommende fraviges ved lov, for så vidt dette efter de stedlige forhold må anses for påkrævet.

Stk. 4. Den kendelse, som dommeren afsiger, kan af vedkommende straks særskilt indbringes for højere ret.

Stk. 5. Ingen kan underkastes varetægtsfængsel for en forseelse, som kun kan medføre straf af bøde eller hæfte.

Stk. 6. Uden for strafferetsplejen skal lovligheden af en frihedsberøvelse, der ikke er besluttet af en dømmende myndighed, og som ikke har hjemmel i lovgivningen om udlændinge, på begæring af den, der er berøvet sin frihed, eller den, der handler på hans vegne, forelægges de almindelige domstole eller anden dømmende myndighed til prøvelse. Nærmere regler herom fastsættes ved lov.

Stk. 7. Behandlingen af de i stk. 6 nævnte personer undergives et af folketinget valgt tilsyn, hvortil de pågældende skal have adgang til at rette henvendelse.

MÅ MAN RANSAGE DEN DOMFÆLDTES BOLIG OG KONFISKERE EJENDELE?

Den domfældtes bolig er ukrænkelig. Boligens ukrænkelighed fremgår af § 72 i grundloven:

Grundloven

§ 72. Boligen er ukrænkelig. Husundersøgelse, beslaglæggelse og undersøgelse af breve og andre

papirer samt brud på post-, telegraf- og telefonhemmeligheden må, hvor ingen lov hjemler en særegen undtagelse, alene ske efter en retskendelse.

Personalet i en social boform må ikke foretage en ransagning af beboerens/brugerens værelse/bolig, hvis vedkommende ikke giver sit frivillige samtykke. Ligeledes må personalet ikke beslaglægge mod dennes vilje.

De regler, der findes i lovgivningen omkring ransagning og beslaglæggelse, fremgår af retsplejelovens §§ 793 – 800 henholdsvis §§ 801 – 807. Heraf fremgår det, at kun politiet må ransage en bolig, når de særlige betingelser om begrundet mistanke om opbevaring af eksempelvis tyvekoster er opfyldt.

Hvis personalet eller den tilsynsførende har en mistanke om, at der er stikvåben eller lignende på en beboers værelse, må de derfor tilkalde politiet.

Det samme gør sig gældende, hvis en støtteperson og/eller tilsynsførende vurderer, at der er behov for at ransage og beslaglægge noget hos en domfældt, som ikke har ophold i en social boform, men eksempelvis bor i egen lejlighed.

Hvis den domfældte truer med en kniv eller andet, må personalet ud fra de nødretlige betragtninger forsøge at fravriste kniven med den fornødne magt og overdrage kniven til politiet.

MÅ MAN FORETAGE BESØGS- OG BREVKONTROL?

Grundloven § 72 er også gældende her, men § 77 i grundloven skal også iagttages.

Grundloven

§ 77. *Enhver er berettiget til på tryk, i skrift og tale domstolene. Censur og andre forebyggende forholdsregler kan ingensinde påny indføres.*

Herudover er der særlige regler for besøgs- og brevkontrol i retsplejelovens §§ 771 og 772 – se afsnittet om varetægtssurrogat og mentalobservation. Af dette afsnit fremgår, at retsplejelovens regler kun giver mulighed for at regulere brev- og besøgskontrol under den særlige varetægtssituation.

Det skal dog bemærkes, at der er særlige regler på børne-unge området for så vidt angår besøgs- og brevkontrol, men disse kan kun bruges til denne målgruppe.

Ovenstående betyder, at personalet i sociale boformer ikke må lave besøgs- eller brevkontrol. Kriminalforsorgens særlige regler om ransagning, brevkontrol mv. kan ikke anvendes inden for servicelovens område.

MÅ MAN ADMINISTRERE DEN DOMFÆLDTES ØKONOMI?

Voksne udviklingshæmmede bevarer retten til hidtidigt forsørgelsesgrundlag – pension, kontant-hjælp mv. – mens de er anbragt i henhold til en foranstaltningsdom eller en kendelse om vare-tægtssurrogat. Det fremgår af de nugældende pensionslove, aktivloven mv. Disse regler er i mod-sætning til de borgere, der får ophold i kriminalforsorgens fængsler, pensioner, arresthuse mv.

Der findes ikke særlige regler om administration af domfældte udviklingshæmmedes økonomi-ske midler. Derfor administrerer personalet som udgangspunkt ikke økonomien for en domfældt udviklingshæmmet.

Har denne imidlertid behov for hjælp til at administrere sine midler, er der mulighed herfor i den lovgivning, der gælder for alle: Værgemålsloven, aktivloven, pensionslovgivningen om admini-stration af økonomi mv.

En kommune må kun træffe beslutninger om administration for at sikre, at faste og nødvendige udgifter såsom husleje og kost kan blive betalt.

MÅ MAN STYRE MEDICINEN TIL DEN DOMFÆLDTE?

Hvis en beboer, herunder en domfældt, der har ophold i en social boform, ikke vil tage sin læge-ordinerede medicin, selv livsvigtig medicin, kan behandlingen ikke gennemføres med magt eller tvang. Det samme gælder også i forhold til domfældte, som ikke bor i en boform.

Hvis medicinen skal gives mod vedkommendes fri vilje, skal betingelserne i lov om frihedsberø-velse og anden tvang i psykiatrien være opfyldt.

En domfældt må således aldrig tvinges til at modtage medicin under ophold i en social boform. Dette gælder også, hvis vedkommende har et vilkår om medicinering i dommen. Hvis vedkom-mende ikke frivilligt eventuelt efter motivation fra personalet indgår i den lægeligt ledede medi-cinske behandling og dermed overtræder et vilkår i dommen, så kan og bør tilsynsmyndigheden meddele vilkårsovertrædelsen til statsadvokaten.

EKSEMPEL 5

LASSE ER KOMMET I ØKONOMISK UFØRE

Det er nemt at blive fristet af tilbud om en næsten gratis mobiltelefon eller en anden vare, og det kan være svært at gennemskue vilkårene for købet. Især når man er udviklingshæmmet. Det har Lasse måtte erfare. Han har via internettet bestilt flere abonnementer på mobiltelefoner, som han betaler dyrt af på. Han er endda blevet lokket til at købe telefoner til andre og hænger nu på regningerne.

Hvad kan personalet gøre?

Personalet bør hjælpe Lasse med at få styr på indtægter og udgifter. Pædagogen kan også tilbyde at etablere et møde med en bankrådgiver for at få et overblik over, hvordan pengene skal fordeles.

Ellers bør personalet være opmærksom på beboernes vaner generelt:

En beboer, som begynder at stjæle eller låne penge af andre, tigge cigaretter eller ryge skodder, har formentlig økonomiske problemer. Meget dyre vaner kan betyde, at beboeren har lånt penge, eller har begået noget ulovligt.

Hvis beboeren er dårligt fungerende, kan personalet anmode kommunen vurdere sagen. I de tilfælde, hvor beboeren er ude i uoverskuelig gæld, bør kommunen vurdere, om der skal ansøges om økonomisk værgemål hos statsforvaltningen, men det er kun aktuelt i meget sjældne tilfælde.

MÅ MAN FLYTTE DEN DOMFÆLDTE FRA ET VÆRELSE TIL ET ANDET?

En beboer må aldrig blive flyttet rundt inden for selve boformen, uden at tilsynskommunen har været involveret – også selvom beboeren selv er indstillet på at flytte. Interne flytninger og flytninger til en anden boform af domfældte følger som udgangspunkt de almindelige regler i serviceloven.

Det skal derfor afklares, om vedkommende kan give sit samtykke hertil. Kan beboeren samtykke og selv sige ja til at flytte, kan handlekommunen træffe en afgørelse om flytning, eventuelt ændre egenbetaling i form af husleje, udfærdige nyt boligdokument mv.

Kan vedkommende samtykke, men siger nej til en intern flytning, kan denne ikke gennemføres.

Kan vedkommende ikke samtykke, skal sagen behandles efter magtanvendelsesreglerne – hvor servicelovens § 129, stk. 1, og § 131 skal anvendes. Handlekommunen udfærdiger en begrundet indstilling om den interne flytning til det sociale nævn, der herefter træffer beslutning. Hvis ikke der allerede er en personlig væрге, skal der anmodes om en sådan.

Det sociale nævns afgørelse kan påklages af den domfældte selv, af den personlige væрге eller eventuelt en pårørende, hvis domfældte ikke selv kan klage. Hvis der klages over nævnets afgørelse, har klagen opsættende virkning, hvorfor flytningen først kan ske, hvis Ankestyrelsen tilslutter sig afgørelsen i første instans. Det sociale nævn kan dog i særlige tilfælde beslutte, at klagen ikke skal have opsættende virkning.

Er der imidlertid tale om, at den interne flytning begrundes med et kriminalpræventivt sigte, kan handlekommunen som tilsynsmyndighed træffe beslutning om flytning efter retssikkerhedslovens § 16 a. I sådanne tilfælde skal reglerne om magtanvendelse og andre indgreb i selvbestemmelsesretten, jf. § 129, stk. 1, og § 131 i serviceloven, ikke anvendes. Derfor skal der ikke skelnes mellem personer, som kan samtykke i en flytning, og personer der ikke kan. Det er også uden betydning om vedkommende vil flytte eller ej.

Kommunens beslutning om intern flytning efter retssikkerhedslovens § 16 a skal som andre beslutninger begrundes. Og afgørelsen kan af den domfældte eller bistandsværgeren påklages til det sociale nævn. Men en klage over en sådan beslutning har ikke opsættende virkning. Det betyder, at flytningen kan finde sted, når handlekommunen har truffet en afgørelse om flytning, herunder truffet beslutning om eventuelt ny beregnet egenbetaling i form af ændret husleje, udfærdiget nyt boligdokument mv. i den ny bolig (værelse).

Den 1. juli 2008 blev der indsat en hjemmelsbestemmelse i servicelovens § 111, stk. 2, der gav mulighed for, at der blev udfærdiget administrative bestemmelser om indførelse af visse lejerettigheder til beboere i visse botilbud efter serviceloven. Dette er blevet udmøntet ved bekendtgørelse nr. 397 af 25. maj 2009.

Denne bekendtgørelse pålægger kommunerne at lave et såkaldt boligdokument, når de visiterer borgere til tilbud efter blandt andet § 108. I dette dokument opnår beboeren visse lejeretlige rettigheder som eksempelvis en opsigelsesfrist. Det fremgår dog af forarbejderne, at denne frist kan tilsidesættes, når det drejer sig om beboere, som anbringes i henhold til dom, jf. § 16 a i retssikkerhedsloven.

EKSEMPEL 6

INTERN FLYTNING KRÆVER KOMMUNENS GODKENDELSE

Mattias og Rune er raget uklar med hinanden. De fungerer rigtig dårligt sammen. Problemet forstærkes af, at de bor med få meters mellemrum fra hinanden. Og det er endvidere svært for dem at undgå nærkontakt, når de passerer hinanden i boformens smalle gange. Det skaber dagligt konfrontationer, som personalet må gå ind i. Begge beboere peger på, at den anden må flytte til en fjernere del af boformen. Personalet ser heller ikke længere andre muligheder, end at den ene af dem må flytte.

Hvad kan personalet gøre?

Personalet må ikke flytte hverken Rune eller Mattias, selv om de giver samtykke til det. Tilsynskommunen skal først involveres og træffe afgørelse om flytningen.

Hvis tilsynskommunen vurderer, at en flytning af Rune eller Mattias er nødvendig af kriminalpræventive årsager, kan der – selv hvis de ikke vil give samtykke – træffes en afgørelse om det efter § 16 a i retssikkerhedsloven.

Pædagogerne skal tage ansvar for de små detaljer ved en flytning, så beboeren er så tryk som mulig.

MÅ MAN TVINGE DEN DOMFÆLDTE PÅ ARBEJDE?

Den udviklingshæmmede kan som udgangspunkt takke nej til et dagtilbud.

Rigsadvokaten angiver dog under oplistningen af de forskellige domstyper, at et vilkår i en dom kan indebære, at domfældte også skal efterkomme tilsynsmyndighedernes bestemmelse om arbejde.

Hvis den domfældte ikke vil møde op på sit arbejde og dermed bryder et vilkår sat af retten, skal personalet med pædagogiske virkemidler prøve at motivere ham til det. Nægter den domfældte stadig at deltage med forøget recidivrisiko til følge, er den eneste handlemulighed at meddele det til statsadvokaten.

Man kan heller ikke gennemtvinge, at den domfældte overholder regler og påbud på arbejdspladsen. Vil han eller hun eksempelvis ikke følge et påbud om at gå med sikkerhedssko efter arbejdsmiljølovens bestemmelser, kan vedkommende dog nægtes adgang til dagbeskæftigelsen. Fører det til, at den domfældte ikke vil arbejde, kan tilsynsmyndigheden meddele det til statsadvokaten.

EKSEMPEL 7

MADS VIL HELLERE SOVE LÆNGE

Mads vil hellere blive liggende under dynen, når vækkeuret ringer og dagbeskæftigelsen truer. Kontaktpersonen oplever, at Mads bliver mere indadvendt og passiv, når han ikke kommer af sted. Men selv om pædagogen forsøger at overbevise Mads om, at han har et stort udbytte af aktiviteten, preller det af.

Hvad kan personalet gøre?

Det skal afklares, hvad Mads' modstand bygger på. Er Mads bange for at være sammen med de andre, og er aktiviteten den rigtige for ham?

Hvis en justering af dagbeskæftigelsen ikke afhjælper modstanden, kan personalet eventuelt bede ham om at løse praktiske opgaver på bostedet.

Sporadiske problemer med at fastholde en beboer i beskæftigelse behøver ikke blive indberettet til tilsynskommunen, med mindre det er aftalt med tilsynskommunen. Er der imidlertid tale om et tilbagevendende problem, som forskellige tiltag ikke har kunnet afhjælpe, og som påvirker det kriminalpræventive arbejde negativt, bør bostedet drøfte det med den tilsynsførende konsulent. Det skal også indgå i udtalelserne til statsadvokaten.

MÅ MAN SÆTTE IND OVER FOR PROBLEMSKABENDE SEKSUEL ADFÆRD?

Kan man begrænse den domfældtes seksuelle adfærd?

Hvis domfældte henter børneporno på nettet eller via sin mobiltelefon, er der tale om en overtrædelse af straffeloven. Personalet skal derfor anmelde den domfældte, så politiet eventuelt kan beslaglægge pc eller mobiltelefon.

Må man begrænse den domfældtes adgang til at se pornofilm?

Som udgangspunkt hverken kan eller skal man begrænse den domfældtes adgang til at se pornofilm. I stedet kan man via den socialpædagogiske indsats arbejde med personens seksualitet, herunder inddrage seksualvejleder og sexolog.

Gør det en forskel, hvis den domfældte før har begået overgreb?

Udgangspunktet er det samme, at man ikke kan begrænse den domfældtes adgang til at se pornofilm. Men den kriminalpræventive tilsynsforpligtigelse betyder, at man skal sætte ind med en socialpædagogisk og anden behandlingsmæssig indsats, så risikoen for nye overgreb er mindst mulig.

Det bør allerede fremgå af handleplanen, hvilken indsats, der skal bevilges, så der kontinuerligt kan arbejdes med at ændre den uhensigtsmæssige og kriminelle adfærd i dømsperioden. Støtte og hjælp via medicin, psykiatri, terapi og andet skal medvurderes. Behandlingen kan ikke gennemføres med tvang.

Kan man begrænse den domfældtes samvær med en kæreste?

Udgangspunktet er, at boformen ikke kan begrænse dette samvær. Personalet kan dog sikre sig, at en kæreste – eller andre besøgende – ikke udsættes for grænseoverskridende adfærd. Det kan i nogle tilfælde medføre, at man er nødt til at aftale visse begrænsninger for samværet.

EKSEMPEL 8

NÅR PÅKLÆDNING BLIVER EN UDFORDRING

Nikolaj, der har ophold i en social boform, bliver seksuelt opstemt af at gå i stramtsiddende dameundertøj. Nydelsen intensiveres ved, at han viser sig for andre iført tøjet eller fortæller, at han har det på inderst og efterfølgende ser deres reaktion. Personalet har så meget kendskab til Nikolajs adfærd, så de ved, at det ikke er en optakt til et fysisk overgreb. Men hans adfærd er stødende både over for personale og medbeboere.

Hvad kan personalet gøre?

Personalet har pligt til at forklare Nikolaj om de gængse sociale normer, og hvordan andre oplever ham, hvis han har en trang til at klæde sig, så det kan støde omgivelserne.

Personalet kan forklare ham, hvad han kan gøre anderledes og derved undgå at støde andre, blive overfaldet, blive gjort til grin, måske begå noget kriminelt – og samtidig få opfyldt sine behov. Måske skal han bare blive inde på sit værelse, når han har undertøjet på.

Personalet behøver ikke melde beboeren til politiet, hvis han alligevel bevæger sig uden for huset iklædt det eftertragtede tøj. I stedet bør de tale med ham om, hvordan andre kigger samt forsøge at motivere ham til at vende tilbage.

Det kan ske, at nogle pædagoger får overskredet deres private grænser. Det bør personalegruppen og afdelingslederen være opmærksomme på.

Love og regler | Litteratur | Udviklingshæmning | Domfældte udviklingshæmning | Domfældte udviklingshæmmede - fiktive eksempler | Stikord | Love og regler | Stikord | Love og regler | Litteratur | Udviklingshæmning | Domfældte udviklingshæmning | Domfældte udviklingshæmmede - fiktive eksempler | Stikord | Udviklingshæmning | Domfældte udviklingshæmmede - fiktive eksempler | Stikord | Love og regler | Litteratur | Udviklingshæmning | Domfældte udviklingshæmning | Domfældte udviklingshæmmede - fiktive eksempler | Stikord | Love og regler | Litteratur | Udviklingshæmning | Domfældte udviklingshæmmede - fiktive eksempler | Stikord

MERE VIDEN

Udviklingshæmmede - fiktive eksempler | Stikord | Love og regler | Litteratur | Udviklingshæmning
Udviklingshæmmede - fiktive eksempler | Stikord | Love og regler | Litteratur | Udviklingshæmning | Domfældte udviklingshæmmede - fiktive eksempler
Udviklingshæmmede - fiktive eksempler | Stikord | Love og regler | Litteratur | Udviklingshæmning | Love og regler | Litteratur | Udviklingshæmning | Domfældte udviklingshæmmede - fiktive
Domfældte udviklingshæmmede - fiktive eksempler | Stikord | Love og regler | Litteratur |
Udviklingshæmmede - fiktive eksempler | Stikord | Love og regler | Litteratur | Udviklingshæmning | Domfældte udviklingshæm-

LOVE OG REGLER

Bekendtgørelse nr. 200 af 25. marts 2004 om udgangstilladelse m.v. til personer, der er anbragt i hospital eller institution i henhold til strafferetlig afgørelse eller i medfør af farlighedsdekret, Justitsministeriet.

Bekendtgørelse nr. 781 af 6. juli 2006 om principper for kommunernes finansiering af de mest specialiserede lands- eller landsdelsdækkende tilbud, Socialministeriet.

Bekendtgørelse nr. 397 af 25. maj 2009 om lejerettigheder til beboere i visse botilbud efter serviceloven, Socialministeriet.

Bekendtgørelse nr. 947 af 24. september 2009 om bistandsværger, Justitsministeriet.

Bekendtgørelse nr. 62 af 20. januar 2010 om ret til sygehusbehandling.

Bekendtgørelse nr. 688 af 21. juni 2010 om magtanvendelse og andre indgreb i selvbestemmelsesretten over for voksne samt om særlige sikkerhedsforanstaltninger for voksne og modtagepligt i boformer efter serviceloven, Socialministeriet.

Bekendtgørelse nr. 1093 af 21. september 2010 om magtanvendelse over for børn og unge, der er anbragt uden for hjemmet, Socialministeriet.

Borgerlig straffelov (straffeloven) -lovbekendtgørelse nr. 1034 af 29. oktober 2009 af straffeloven. Justitsministeriet.

Cirkulære nr. 9760 af 12. juli 2007 om behandlingen af straffesager vedrørende psykisk afvigende kriminelle og personer omfattet af straffelovens § 70, Justitsministeriet.

Danmarks Riges Grundlov (grundloven) LOV nr 169 af 05/06/1953, Justitsministeriet

Lov om behandling af personoplysninger (Persondataloven) – lovbekendtgørelse nr. 429 af 31. maj 2000 af lov om behandling af personoplysninger, Justitsministeriet.

Lov om retssikkerhed og administration på det sociale område (Retssikkerhedsloven) – lovbekendtgørelse nr. 1054 af 7. september 2010 af lov om retssikkerhed og administration på det sociale område, Socialministeriet.

Lov om social service (Serviceloven) – lovbekendtgørelse nr. 1096 af 21. september 2010, Socialministeriet.

Loven om rettens pleje (Retsplejeloven) – lovbekendtgørelse nr. 1063 af 29. oktober 2009 af lov om rettens pleje, Justitsministeriet.

Rigsadvokatens meddelelse nr. 5 af 31. oktober 2006 om behandlingen af sager mod udlændinge, hvor der er spørgsmål om udvisning på grund af strafbart forhold.

Rigsadvokatens meddelelse nr. 5 af 12. juli 2007 (rettet juni 2010) om behandlingen af straffesager vedrørende psykisk afvigende kriminelle og personer omfattet af straffelovens § 70, Rigsadvokaten.

Vejledning nr. 95 af 5. december 2006 om botilbud mv. til voksne (vejledning nr. 4 til serviceloven), Velfærdsministeriet.

Vejledning nr. 54 af 21. juni 2010 – om magtanvendelse og andre indgreb i selvbestemmelsesretten overfor voksne, herunder pædagogiske principper (vejledning nr. 8 til serviceloven), Socialministeriet.

Værgemålslov – lovbekendtgørelse nr. 1015 af 20. august 2007, Justitsministeriet.

LITTERATUR

Amtsrådsforeningen (2003). *Statusrapport om amternes arbejde med domfældte udviklingshæmmede*, København.

Ankestyrelsen (2009). *Kommuners tilsyn med domfældte udviklingshæmmede m.fl.*, København.

Bakkensen, Elisabeth, Heines Marker og Peter Hald (2007). "Flere sanktionsmuligheder i det pædagogiske arbejde?", *NDU-nyt*, nr. 5, december, s. 15-17.

Center for Ligebehandling af Handicappede, Landsforeningen LEV, Socialpædagogernes Landsforbund og NDU (2009). *Anbefaling af initiativer i forhold til domfældte udviklingshæmmede*, København.

Danske Regioner (2010). *Et godt liv uden kriminalitet – anbefalinger til en bedre indsats for domfældte udviklingshæmmede personer*, København.

Esbensen, Ane (2008). "Domfældte udviklingshæmmede – nu skal det være!", *Lighedstegn*, nr. 3, oktober, s. 8-9.

Fehmerling, Annette (2009). "21 hovedstadskommuner opretter et fælles samråd", *NDU-nyt*, nr. 1, april, s. 18-19.

Fokusgruppen vedrørende udviklingshæmmede med dom (2008). *Rapport fra fokusgruppen vedrørende udviklingshæmmede med dom til Det Administrative Samarbejdsforum*, Region Syddanmark.

Folketingets Ombudsmand (2002). *Inspektion af bostedet Halsebyvænget*, København.

Hansen, Flemming (2007). "Sandheden om de domfældte udviklingshæmmede", *LEV*, nr. 8, s. 28-29.

Hjorth, Karsten (1990). "Om foranstaltninger over for åndssvage kriminelle", s. 112-130 i *Anklagemyndighedens årsberetning 1990*, Rigsadvokaten, København.

Holm, Niels (2003). "Relationen mellem strafferetten og socialretten i forhold til andre rets-følger", *Ugeskrift for Retsvæsen*, nr. 45, s. 372-377.

Justitsministeriet, Kriminalforsorgen, Indenrigs- og Sundhedsministeriet, Kommunernes Landsforening, Amtsrådsforeningen og Socialministeriet (2003). *Rapport fra arbejdsgruppe om grænsefladen mellem kriminalforsorgen og social- og sundhedssektoren*, København.

Justitsministeriet (1999). *Tidsbegrænsning af foranstaltninger efter §68 og §69*, betænkning nr. 1372, Straffelovrådet, København.

Justitsministeriet (2009). *Indsatsen mod ungdomskriminalitet*, betænkning nr. 1508, København.

Justitsministeriets Forskningskontor (2000-2008). *Foranstaltningsdomme*, årlige redegørelser til Folketingets Retsudvalg, København.

Justitsministeriets Forskningskontor (2010). *Evaluering af tidsbegrænsning af foranstaltninger*, København.

Larsen, Ester (2006). "Udviklingshæmmede lovovertrædere fanget mellem to stole", *LEV*, nr. 4, s. 36.

Løwert, Anette (2007). "De domfældte har et vidtgående psykisk handicap", *NDU-nyt*, nr. 5, december, s. 12-13.

NDU (2007). *Tre statusbeskrivelser fra Netværket vedrørende Domfældte udviklingshæmmede*, Århus.

NDU (2010). *Kvalitet og retssikkerhed i det tværsektorielle arbejde med sigtede og domfældte udviklingshæmmede – syv vejledende standarder*, Århus.

Nielsen, Line Rosenlund (2002). "Kriminelle udviklingshæmmede – hvad ved vi?", *ViPU Viden*, nr. 3, s. 2-6.

Primdahl, Linda (2006). *Behandling af domfældte udviklingshæmmede – Tilbud eller påbud*, Aalborg Pædagogseminarium.

Regeringen og Kommunernes Landsforening (2009). *Aftale om kommunernes økonomi for 2010*, København.

Rigsadvokaten (2009). *Vedrørende foranstaltningsdomme over for udviklingshæmmede*, notat af 22. januar til Justitsministeriet, København.

Samråd for udviklingshæmmede lovovertrædere i Syddanmark (2009). *Årsrapport 2008*, Vejle.

Sandberg, Lars (2007). "De foretrækker fængsel, men har brug for socialpædagogisk støtte", *NDU-nyt*, nr. 5, december, s. 10-11.

Sandberg, Lars (2008). "Pædagoger behøver metoder til at vurdere voldsrisiko", *NDU-nyt*, nr. 6, august, s. 9-10.

Sandberg, Lars (2010). "Dårligt begavede lovovertrædere – et komplekst indsatsområde med vokseværk", *Handicaphistorisk Tidsskrift*, nr. 24, s. 14-29.

Sandberg, Lars og Anne Kamille Klausen (2007). "Når udviklingshæmmede begår seksuelle overgreb", *LEV*, nr. 6, 56. årgang, oktober, s. 38-40.

Sandberg, Lars og Lise Udsen (2005). "Går uden om magten og ind i relationen", *NDU-nyt*, nr. 1, december, s. 6-14.

Sandberg, Lars og Lise Udsen (2006). "Statsadvokaten tager sig af proportionaliteten", *NDU-nyt*, nr. 2, september, s. 21-22.

Socialstyrelsen (1986). *Anden og afsluttende rapport*, Udvalget vedrørende lukkede institutioner og alternative foranstaltninger, København.

Socialt Udviklingscenter SUS (2003). *Lovovertrædere med udviklingshæmning*, København.

Stevnhøj, Henriette (2009). "Domfældte udviklingshæmmede misbruges af rockere", *NDU-nyt*, nr. 1, april, s. 6-8.

Stevnhøj, Henriette (2009). "Back-up'ere skaber tryghed og plads til pædagogik", *NDU-nyt*, nr. 1, april, s. 9.

Stevnhøj, Henriette (2009). "Sæt ord på det unævnelige", *NDU-nyt*, nr. 2, juni, s. 11-12.

Stevnhøj, Henriette (2010). "Vilkår om misbrugsbehandling efterleves ikke", *NDU-nyt*, nr. 1, juni, s. 10-11.

Strange, Mimi (2009). "Hver fjerde børnekrænker er dårligt begavet", *NDU-nyt*, nr. 4, december, s. 20-24.

Thyrring, Anne Marie (2009). "To år med kommunalt samråd i Østjylland", *NDU-nyt*, nr. 2, juni, s. 27-29.

Vestergaard, Jørn (1998). "Foranstaltninger over for lovovertrædere med nedsat forstands-evne", s. 307-330 i Flemming Balvig & Jørn Vestergaard (red.), *Med lov... Retsvidenskabelige betragtninger i anledning af professor Vagn Greves 60 års fødselsdag*, Jurist- og Økonomiforbundet, København.

Vikkelsø, Anne (1998). *Tidsubestemte domme – en undersøgelse af Straffelovens særbestemmelser for mentalt retarderede lovovertrædere*, Center for Ligebehandling af Handicappede, København.

UDVIKLINGSHÆMNING

Straffelovens § 16, stk. 1, 2. pkt., fastslår, at lovovertrædere, der er mentalt retarderede i højere grad, ikke straffes. Med mindre særlige omstændigheder taler for at pålægge straf, gælder det også for mentalt retarderede i lettere grad, jf. samme lovs § 16, stk. 2.

Hovedparten af de domfældte er mentalt retarderede i lettere grad.

Mental retardering – eller udviklingshæmning – kan inddeles yderligere i henhold til WHO's klassifikations- og diagnoseliste, ICD-10. I det følgende vises kort, hvad inddelingen omfatter, og nogle af de færdigheder, personer på de forskellige udviklingsniveauer kan have.

ICD-10 definerer udviklingshæmning som en tilstand af forsinket eller mangelfuld udvikling af evner og funktionsniveau. Det gælder især kognitivt, sprogligt, motorisk og socialt. Tilstanden viser sig i barndommen og bidrager til det samlede intelligensniveau. Den kan opdeles i forskellige niveauer afhængigt af sværhedsgraden:

Mental retardering af sværeste grad – idioti (IQ: under 20)

Har meget svært ved at forstå simple anvisninger. Formår for de flestes vedkommende kun enkle former for ikke-sproglig kommunikation. Kan ikke varetage basale behov og simpel personlig hygiejne. Mange har svære bevægehandicaps. Andre fysiske komplikationer er hyppige. Skal have massiv daglig støtte og kræver konstant hjælp og opsyn.

Mental retardering af sværere grad – imbecilitet i sværere grad (IQ: 20–34)

Svarer til, hvad småbørn mestrer. Har svært ved at udtrykke sig. Forstår kun meget simple anvisninger. Har typisk store motoriske vanskeligheder. Skal have vedvarende støtte og hjælp i dagligdagen.

Mental retardering af middelsvær grad – imbecilitet i lettere grad (IQ: 35–49)

Nogle evner at deltage i simple samtaler, mens andre kun formår at give udtryk for basale behov. De skolemæssige færdigheder er på indskolings- eller børnehaveniveau, men enkelte personer vil kunne tilegne sig simple regne- og læseevner. En del har svært ved at klare praktiske gøremål og har behov for støtte gennem hele livet. Andre kan udføre simpelt praktisk arbejde, hvis de får omhyggelig og gentagende vejledning. Mange er aktive og formår at indgå i simple aktiviteter og sociale kontakter, men kun få vil mestre et uafhængigt voksenliv.

Mental retardering af lettere grad – debilitet (IQ: 50–69)

De fleste udvikler et talesprog, som rækker til almindelig samtale. Har typisk indlæringsvanskeligheder i skolen og profiterer af specialundervisning. De fleste magter selv almindelige daglige gøremål. Mange kan klare ufaglært og ikke-teoretisk arbejde og kan begå sig socialt. En del er dog så følelsesmæssigt og socialt umodne, at de har svært ved at indgå i almindelige parforhold og sociale sammenhænge.

Der kan være forskellige arvelige og miljømæssige årsager til udviklingshæmning.

Kilde: Center for Oligofrenipsykiatri (www.oligo.dk) og Anette Løwert (2007). "De domfældte har et vidtgående psykisk handicap", *NDU-nyt*, nr. 5, december, s. 12–13.

DOMFÆLDTE UDVIKLINGSHÆMMEDE — FIKTIVE EKSEMPLER

Eksemplerne er konstruerede ud fra konkrete personsager.

PER

Per er 35 år og dømt til anbringelse i en social boform. I dommen indgår også et vilkår om behandling af alkohol- og stofmisbrug.

Han er dømt for vold, forsøg på væbnet røveri og besiddelse af euforiserende stoffer.

Per har tidligere afsonet fængselsdomme for tyveri og vold. Først som 33-årig bliver han underlagt en mentalundersøgelse, der angiver hans IQ til 66 og derved placerer ham i den øverste del af gruppen lettere mentalt retarderede.

Per er vokset op hos sin mor uden at kende sin biologiske far. Moderen har haft skiftende kærester og samtidig et massivt alkoholmisbrug. Han har ikke været udsat for vold eller seksuelle overgreb i barndommen, men har været meget overladt til sig selv.

I skolen klarer han sig dårligt og må flere gange skifte skole på grund af slagsmål. Han går ud af 7. klasse som funktionel analfabet.

I ungdomsårene har Per enkelte jobs, men formår ikke at holde fast i dem – enten fordi han kommer i konflikt med kolleger, eller ikke kan passe arbejdet godt nok.

Per får tidligt et massivt alkoholforbrug, som senere udvikler sig til misbrug af hash og hårdere stoffer. Han bliver flere gange taget af politiet for besiddelse af euforiserende stoffer og tyveri, når han skal skaffe penge til stoffer. Og han bliver også i flere tilfælde involveret i værtshusslagsmål.

Som følge heraf får Per flere kortvarige fængselsdomme.

Først i forbindelse med et forsøg på væbnet røveri bliver han mentalundersøgt og får derefter en anbringelsesdom. Han betragter ikke sig selv som udviklingshæmmet og ville hellere have en fængselsstraf.

Per har i dag ingen kontakt til moderen, og hans sociale netværk består alene af bekendte fra misbrugsmiljøet, der præger ham på en uheldig måde.

MARIE

Marie er 39 år og dømt til anbringelse i en social boform for brandstiftelse.

Hendes forældre bliver skilt, da hun er 5 år, hvorefter hun og lillesøsteren bliver hos moderen. Moderen bliver gift og flytter sammen med en ny mand.

Stedfaderen begår seksuelle overgreb mod Marie, fra hun er 10 år, og hun prøver uden held at fortælle moderen det.

Hun klarer sig dårligt i skolen og bliver fra 4. klasse flyttet i specialklasse. Her går hun tre år, indtil hun bliver anbragt på en ungdomsinstitution for unge udviklingshæmmede.

Overgrebene fra stedfaderen ophører, og Marie får nogle gode år, indtil hun fylder 18 og må fraflytte institutionen.

Hun får ophold i en social boform for voksne udviklingshæmmede, men trives ikke og bliver mere og mere indesluttet. Specielt har hun svært ved kontakt til mandlige pædagoger og medbeboere – hvilket sandsynligvis skyldes overgrebene fra stedfaderen.

Opholdet stopper brat, da Marie sætter ild på sit værelse og det køkken, som hendes værelse støder op til. Ingen kommer noget til ved branden, men bygningen får omfattende skader.

Efterfølgende tilstår Marie branden og forklarer, at hun gjorde det, fordi hun var fortvivlet.

Hun indrømmer også, at hun tre gange tidligere har antændt brande.

Marie bor nu i en social boform for udviklingshæmmede og gør fremskridt. Blandt andet har hun fået lettere ved at omgås mænd, og hun har derfor genoptaget kontakten med sin biologiske far og lillesøster, som begge er normalt begavede. Marie har ikke kontakt til sin mor.

Hendes IQ er målt til 48, det vil sige i den øvre del af kategorien middelsvær mental retardering.

ALI

Ali er 27 år og dømt til anbringelse efter flere tilfælde af volds- og narkokriminalitet.

Hans forældre kommer til Danmark fra Iran i 1987, efter at de har måttet flygte fra krigen mod Irak. Ali har inden da ved flere lejligheder oplevet sin far blive tævet af politiet. Begge hans forældre er akademikere, og ud over Ali har de to små piger.

Fra de første klasser i folkeskolen har han svært ved at følge med og få venner. Han bliver mobbet og kommer tit i slagsmål.

Ifølge lærerne skyldes det Alis vanskeligheder med det danske sprog og krigstraumer fra de første leveår.

Han må dog skifte skole flere gange og bliver taget af politiet for tyveri og småkriminalitet.

Efter folkeskolen starter Ali på tømreruddannelsen, men dropper ud efter et halvt år.

Han tilbringer mere og mere tid sammen med kriminelle bekendte og bliver dømt for vold og narkosalg.

I en psykologisk udredning vurderes hans IQ til at ligge mellem 70 og 75.

Ali lider desuden af angst, som formentlig skyldes oplevelserne med krig og faderen, der blev banket. Specielt er han meget mistroisk over for autoriteter.

Han er i dag anbragt i en social boform for voksne udviklingshæmmede. Ali opfatter imidlertid på ingen måde sig selv som udviklingshæmmet og føler sig meget fremmedgjort i forhold til de øvrige beboere. Han har flere gange rømmet og truet personalet.

Alis mistro til omgivelser er gradvist blevet mindre, efter at han har fået meget faste rammer og overskuelighed i sin hverdag. Og han deltager også nu i de forskellige beskæftigelsesprojekter, boformen kan tilbyde.

Alis drøm er at flytte i egen lejlighed og genoptage tømreruddannelsen.

FREDERIK

Frederik er 42 år og dømt til anbringelse efter seksuelt overgreb mod en mindreårig dreng. Han har desuden ved flere lejligheder blottet sig for børn på legepladser og ved stranden.

Han er vokset op hos sin mor. Faderen døde, da Frederik var spæd.

Frederik har været udsat for fysiske overgreb fra flere af moderens kærestere – og muligvis også seksuelle overgreb.

Han kan ikke klare sig i skolen og er meget overladt til sig selv.

Som 12-årig kommer Frederik på børnehjem, da moderen ikke evner at tage sig af ham.

Som 14-årig bliver han taget i at tvinge en mindre dreng til anden kønslig omgang end samleje. Da det gentager sig med en anden dreng, bliver han anbragt på en ungeinstitution.

Som voksen flytter Frederik for sig selv, og har ingen social kontakt med andre end moderen.

Efter et groft seksuelt overgreb mod en mindreårig dreng samt flere tilfælde af blufærdighedskrænkelser bliver han dømt til anbringelse i en social boform. I dommen indgår et vilkår om medicin for at dæmpe hans kønsdrift. Frederik forstår ikke, at det er forkert at rette sin seksualitet mod børn.

Frederiks IQ er vurderet til 50 – det vil sige på grænsen mellem middelsvær og lettere mental retardering.

STIKORD

Administrativ beslutning	21, 56	Besøgskontrol	26, 58, 60
Aktindsigt	18, 47	Besøgsven	25
Alkohol	10, 19, 29, 35, 81	Betalingskommune	11
Amter	8, 16, 44, 74, 86	Betydelig nedsat psykisk funktionsevne	16,
Anbringelsesdom	24, 26, 54, 56, 81		17, 39, 54
Ankefrist	12	Bistandsværge	23-27, 63
Ankeinstans	12	Boform	16-34, 41-49, 52-72, 81-83
Ankestyrelsen	63, 74	Boligdokument	63-64
Anklagemyndigheden	22, 25 - 26, 32, 36,	Botilbudsvejledning	9
	44, 47, 49	Brevkontrol	58-61
Antabus	13		
Arbejde	21, 28, 32, 35, 79, 81	Dagtilbud	9, 66
Arrest	34, 36-38, 44, 61	Delegation	11, 14
		Det sociale nævn	12, 14, 63
Beboerbetaling	18	Dommer	38, 59
Beføjelser	13, 26, 33, 43	Domsperiode	10, 12, 24, 32, 45, 68
Behandlingsdom	35	Domstolskontrol	22
Bekendtgørelse nr. 200		Domstyper	20-21, 27, 33, 52, 66
af 25. marts 2004	21, 27, 36, 74	Domstype 1	11, 24, 28-30, 41-42, 48-49,
Bekendtgørelse nr. 688			52, 56, 59
af 21. juni 2010	39	Domstype 2	11, 28, 52, 58
Bekendtgørelse nr. 688		Domstype 3	11, 54
af 21. juni 2010	16, 34, 42-43, 49, 72	Domstype 4	11, 30, 52, 56
Bekendtgørelse nr. 1093		Domstype 5	11, 56
af 21. september 2010	48	Domsudskrift	12
Bekendtgørelse nr. 397		Domsvilkår	13
af 25. maj 2009	64, 72	Domsændring	23
Bekendtgørelse nr. 947		Døre	17, 31, 42, 58-59
af 24. september 2009	25, 72		
Beslaglæggelse	59-60		

Egenbetaling	18, 63	Kendelse	8, 11, 16 – 17, 22 –23, 34–37, 52, 54 –56, 61
Ekstern leverandør	43	Klage	11, 14, 17 –18, 22 – 23, 25 –26, 29, 32, 36, 63
Enkeltmandsprojekt	18	Kofoedsminde	13, 17, 34, 42 –43, 59
Euforiserende stoffer	81	Kombinationsdom	20, 42, 52, 58
Faremoment	48	Kommunalbestyrelse	8–10, 16– 17, 23, 29, 34, 39, 42
Flytning	12, 14, 63, 65	Kommunalreform	8, 23, 44–45
Foranstaltningsdom	10, 17–22, 27, 32, 39, 41, 48–49, 54, 58, 61	Kriminalforsorg	23, 25, 38, 44, 61
Forstander	29–30	Kriminalitet	9, 19 –22, 31–32, 41–42, 48
Forsørgelsesgrundlag	61	Lolland Kommune	17, 42
Friheder	44, 57	Længstetid	19–22
Frihedsberøvelse	22, 26, 35, 54, 59, 61	Magtanvendelse	14–17, 39–42, 48–52, 56, 63
Fælleskommunale samarbejdsfora	43	Magtregler	39–40, 52
Fængsel	34–36, 59	Medicin	61, 68, 84
Grundloven	59–60	Mentalobservation	34, 37, 60
Handlekommunen	11–13, 15, 43, 63	Mentalt retarderede	8, 19, 41, 78, 81
Handleplan	13, 21, 25, 68	Mentalundersøgelse	16–17, 34, 44, 54
Indlæggelse	27 – 29, 34	Misbrug	21, 28, 31, 35–37, 77
Indsigtsret	18	Mistanke	29–31, 34–35, 55, 60
Institution	19–28, 35–37, 41–44, 48–49, 53–54	Modtagepligt	20, 34, 42, 48
Journal	27–28, 33		
Jurisdiktion	12		
Justitsministeriet	25, 21, 49, 52, 58		

Nedsat psykisk funktionsevne	8,16-17, 39-40, 54	Retsplejeloven	12, 26, 34-38, 45, 52, 60
NDU's vejledende standarder	14	Retssikkerhed	8-9, 17-18, 28-29
Nødværge	38, 52-56	Retssikkerhedsloven	8-12, 16-18, 41, 45, 48-49
Objektiv finansiering	43	Retten	11, 12, 16-17, 24, 29, 34-37, 39-40, 52-54, 66, 72
Ombudsmand	32, 38	Rigsadvokaten	20, 24, 27-28, 34, 41, 44, 48, 52, 54, 58, 66, 73
Opholdskommune	10-15, 32, 38	Risikoadfærd	13
Overgreb	58, 68-69	Risikovurdering	27, 41
Overvågning	20	Rømning	53, 57
Partshøring	18	Samråd	13, 26, 31, 43-45, 47
Persondataloven	12, 18, 47	Samtykke	14-15, 26-27, 34-40, 47-48, 60, 63, 65
Personfarlig kriminalitet	20, 42	Seksuel adfærd	68
Politi	12-14, 24-26, 31-32, 35, 37-38, 45, 52-56, 60-68, 81, 83	Sektoransvarlighed	11
Politianmeldelse	32	Serviceloven	8-9, 16-19, 25, 35-36, 39-41, 43, 48, 54, 56, 61, 63, 64, 73
PSP-samarbejde	45	Sigtede	10, 25-27, 34-41, 43, 47, 48
Psykiater	34, 44	Sikret afdeling (boform)	14-17, 18, 20, 37-42
Psykiatrisk behandling	19, 21, 35, 39	Socialministeriet	12, 17, 42-43, 54
Psykisk syge kriminelle	39	Socialpædagogisk behandlingsindsats	39-40
Påbud	13, 40, 53, 66	Statsadvokaten	10, 13-14, 22-23, 27-29, 32-34, 45, 57, 61, 66, 67, 76
Påklædning	69	Statsforvaltningen	24, 39, 62
Rammeaftale	9, 43, 49	Straffeloven	19, 27, 32-35, 40-41, 48, 52-56, 73
Ransagning	58, 60, 61	Særforsorgen	8, 16
Regioner	8-12, 36, 43, 49		
Retningslinjer	13, 15, 55		
Retsfølelse	42		
Retskendelse	16-17, 42, 54, 59		
Retslægerådet	43-44		

Tavshedspligt	27, 32, 47, 48	Yderdøre	17, 42, 58
Tidsbegrænsning	48-49, 57, 75		
Tidsinterval	13	Økonomi	8, 14, 25, 35, 61-62
Tidsubestemt dom	23		
Tilbageholdelse	38, 52, 54, 56		
Tilsyn	8-23, 29, 31-35, 41-45, 47-49, 52-68, 74		
Tilsynsførende	11, 14-14, 31, 60, 67		
Tilsynsmyndighed	9, 11-13, 18-23, 28, 47, 49, 52, 56, 61-63, 66		
Tiltalefrafald	8, 12, 16-17, 41, 54		
Tvang	26-27, 36, 39, 40-41, 53, 61, 68		
Udgangsbekendtgørelse	27, 52		
Udgangsbestemmelser	25		
Udgangsprotokol	28		
Udgangstilladelse	21, 27, 37-38, 72		
Udveksling af oplysninger	45, 47		
Udviklingshæmmede under 18 år	48		
Udlændinge	24, 54, 59		
Uldsaget udgang	57		
Ungdomskommission	49		
Urinprøve	28-29, 31, 58		
Varetægtssurrogat	34, 42, 44, 52, 60-61		
Vilkår	9-10, 13-17, 21, 28, 31, 37, 44, 54, 57, 61, 77, 81		
Visitation	11, 17, 18, 42		
Visitationsskrivelse	18-20		
VISO	9		
Værgemålsloven	25, 39, 61		

NOTATER

This image shows a blank sheet of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and extend across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

This image shows a single sheet of white paper with horizontal blue or grey ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are approximately 20 lines visible. The paper has a slight shadow on the right side, suggesting it's resting on a surface.

NDU

Netværket vedrørende Domfældte Udviklingshæmmede
Engtoften 5
8260 Viby J
www.ndu.dk

ISBN 978-87-993505-1-3